

**ORTA ÖĞRETİMDE OKUL TAKIMLARINDA OYNAYAN ÖĞRENCİLERİN
AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ ARAŞTIRILMASI**

Taylan AKBUĞA

BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ

Yüksek Lisans Tezi – 2018

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAÖĞRETİMDE OKUL TAKIMLARINDA OYNAYAN ÖĞRENCİLERİN
AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ ARAŞTIRILMASI**

Taylan AKBUĞA

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ

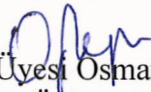
Bu araştırma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler Birimi tarafından
TYL-2018-1353 proje kodu ile desteklenmiştir.

MALATYA 2018

KABUL VE ONAY SAYFASI

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütülmüş olan; **Taylan AKBUĞA'nın "Orta Öğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması"** konulu bu çalışması, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 28/12/2018

Dr. Öğr. Üyesi Osman PEPE
Erciyes Üniversitesi
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ
İnönü Üniversitesi
Tez Danışmanı
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Faruk AKÇINAR
İnönü Üniversitesi
Üye

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../2019 tarih ve 2019/..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Yusuf TÜRKÖZ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	7
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1. Ahlak	8
2.2. Ahlak Gelişimi	10
2.3. Evrensel Ahlak İlkeleri	11
2.4. Ahlak Gelişimi İle İlgili Kuramlar	12
2.4.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	13
2.4.2. Sigmund Freud ve Psiko – Analitik Kuramı.....	13
2.4.3. Erikson ve Kuramı.....	14
2.4.4. John Dewey ve Ahlak Gelişimi	14
2.4.5. Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	14
2.4.6. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı	16
2.4.6.1. Gelenek Öncesi Düzey	16
2.4.6.2. Geleneksel Düzey.....	17
2.4.6.3. Gelenek Sonrası Düzey	17
2.5. Ergenlik.....	18
2.6. Spor ve Ahlak.....	19
2.7. Karar Alma	21
2.8. Ahlaki Karar	21
2.9. Ahlak İle İlgili Bazı Yapılan Çalışmalar	22

3. MATERYAL VE METOT	24
3.1. Araştırmanın Modeli	24
3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	25
3.1.2.1. Araştırmanın Evreni.....	25
3.2. Araştırmanın Örneklem Grupları.....	25
3.2.1. Araştırmanın Nicel Örneklem Grubu.....	25
3.2.1.2. Araştırmanın Nitel Örneklem Grubu	26
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları	27
3.3.1. Araştırmanın Nicel Veri Toplama aracı	27
3.3.2. Araştırmanın Nitel Veri Toplama Aracı.....	28
3.4. Araştırmanın Veri Analiz Teknikleri	29
3.4.1. Araştırmanın Nicel Veri Analizi.....	29
3.4.2. Araştırmanın Nitel Veri Analizi ve Güvenirlik Analizi	29
3.5. Araştırmanın Etik Boyutu.....	30
4. BULGULAR.....	31
4.1. Araştırmanın Nicel Bulguları	31
4.2. Araştırmanın Nitel Bulguları.....	34
5. TARTIŞMA	42
5.1. Okul Sporlarındaki Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarını Etkileyen Nedenlerle İlgili Nicel Tartışma	42
5.2. Okul Sporlarındaki Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarını Etkileyen Nedenlerle İlgili Nitel Tartışma	47
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	52
6.1. Sonuçlar	52
6.2. Öneriler	53
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler.....	53
6.2.2. Diğer Araştırmacılar İçin Öneriler	53
KAYNAKÇA.....	55
EKLER.....	64
EK 1. ÖZGEÇMİŞ	64
EK 2. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği	65
EK 3. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	66
EK 4. Ahlaki Karar Yarı Yapılandırılmış Soru Formu	68

EK 5. Ölçek Kullanma İzni.....	70
EK 6. Araştırma İzin Belgeleri.....	71
EK 7. Etik Kurul Onayı.....	72

ÖZET

Orta Öğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması

Amaç: Araştırmanın amacı; ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarını incelemektir.

Materyal ve Metot: Araştırma modeli olarak karma yöntemlerden açılımlayıcı desen benimsenmiştir. Bu yöntemde araştırma nicel veri analizleri ile başlayıp nitel veri analizler ile bitmiştir. Nicel araştırmada araştırma örneklemini Malatya İlinde orta öğretim kurumlarında okul takımında oynayan 592 öğrenci oluşturmuştur. Nicel araştırmada veri toplama aracı olarak Lee ve ark. tarafından geliştirilen Gürpınar'ın Türkçeye uyarladığı “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Nitel araştırmada araştırma örneklemini orta öğretim kurumlarındaki lisanslı öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının en düşük ve en yüksek değerlendirilen toplam 30 öğrenci oluşturulmuştur. Nitel araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmanın nicel kısmında sporcu öğrencilerin genel ahlaki karar alma durumları orta düzey olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyetlerine, spor yapma yıllarına, spor branş türü, spor yaşı ve okul türlerine göre, ahlaki karar alma durumları arasında anlamlı farklılıkla bulunmuştur. Araştırmanın nitel kısmında ahlaki karar alma olumlu ve olumsuz karar alma nedenleri olarak iki temaya ortaya çıkmıştır. Olumlu ahlaki karar alma teması spor ahlakı, dış etkenler ve sporcu karakteri olmak üzere üç kategoriden oluşmuştur. Olumsuz ahlaki karar alma teması çevrenin etkisi, kazanmayı öncelik görme, maç anında tepkiler ve kişilik yapısı olmak üzere dört kategoriden oluşmuştur.

Sonuç: Sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarına spor ahlakı, dış etkenler, kazanmayı öncelik görme, maç anında oluşan tepkiler gibi temaların içinde saygı, empati, sabır, şiddet korkusu, soğukkanlı olma, yalan söyleme kontrolü kaybetme, pişmanlık duymama, kısasa kısas ve sonuca odaklı olmak gibi kavramların etki ettiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Sporları, Spor, Ortaöğretim, Ahlaki Karar Alma, Tutum

ABSTRACT

Researching the Moral Decision Making Attitudes of Students Who Play in School Teams in Secondary Education

Purpose: The aim of the study; The aim of this study is to examine the moral decision making attitudes of the students studying in secondary education.

Materials and Methods: The exploratory model has been adopted as an exploratory pattern from mixed methods. In this method, the research was started with quantitative data analysis and ended with qualitative data analysis. In the quantitative research, the sample of the study consisted of 592 students in the secondary school in Malatya. In a quantitative study, Lee et al. olarak Moral Decision Making Attitudes in Infrastructure Sports Scale kullanılmış which was developed by Gürpınar, was used as a data collection tool. In the qualitative research, a total of 30 students whose moral decision making attitudes of the licensed students in secondary education institutions were evaluated were evaluated. In the qualitative research, semi-structured interview form was used as data collection tool.

Findings: In the quantitative part of the study, it was found that the students had a moderate level of moral decision making status. The gender of the students, the characteristics of their branches, their age, school types were also found to be significantly different between male athletes and girls in terms of moral decision making. In the qualitative part of the study, moral decision making has emerged as two themes as positive and negative decision making. The theme of positive moral decision making is composed of three categories: sports ethics, external factors and athlete character. The negative moral decision-making theme is composed of four categories: the impact of the environment, prioritizing winning, response to match and personality.

Conclusion: Sports ethics in the decision-making behaviors of athletes students, external factors, priorities to win, reactions in the moment of respect, such as respect, empathy, patience, fear of violence, cold-bloodedness, lying to lose control, regret, such as being focused on the short cut and result concepts have been observed to be effective.

Key Words: School Sports, Sports, Secondary Education, Moral Decision Making, Attitude.

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

N	: Kişi sayısı
X	: Aritmetik ortalama
Ss.	: Standart sapma
Sd	: Serbestlik derecesi
Min /Max	: Minimum / maksimum
Ort.	: Ortalama
P	: Anlamlılık düzeyi

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa No</u>
Şekil 3.1. Araştırma Deseni.....	24
Şekil 4.1. Ahlaki Karar Alma Tema ve Kategorileri.....	35
Şekil 4.2. Olumlu Ahlaki Karar Alma Teması	35
Şekil 4.3. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması.....	38

TABLolar DİZİNİ

<u>Sekil No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Piaget'nin Ahlak Gelişimi Basamakları	16
Tablo 2.2. Kohlberg'e göre Ahlaki Gelişim Basamakları.....	18
Tablo 3.1. Araştırma Örnekleme Seçilen Öğrencilerin Nitelikleri	25
Tablo 3.2. Ahlaki Karar Alma Tutum Puanları Yüksek Öğrenci Grubu	26
Tablo 3.3. Ahlaki Karar Alma Tutum Puanları Düşük Öğrenci Grubu	27
Tablo 3.4. Ölçeğin Değerlendirme Tablosu	28
Tablo 3.5. Araştırmanın Nicel Verilerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	29
Tablo 4.1. Sporcu Öğrencilerin Karar Alma Tutum Düzeyleri	31
Tablo 4.2. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	31
Tablo 4.3. Sporcu Öğrencilerin Yaptıkları Spor Branşlarına Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	31
Tablo 4.4. Sporcu Öğrencilerin Yaşlarına Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları	32
Tablo 4.5. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yıllarına Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları	33
Tablo 4.6. Sporcu Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları	33
Tablo 4.7. Sporcu Öğrencilerin Karar Alma Tutum Düzeyleri En Düşük 15 Öğrenci ve En Yüksek 15 Öğrencinin Ortalamaları	34
Tablo 4.8. Olumlu Karar Alma Teması Sporcu Ahlakı Kategorisi Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntıları	36
Tablo 4.9. Olumlu Karar Alma Teması Dış Etkenler Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntıları.....	37
Tablo 4.10. Olumlu Karar Alma Teması Sporcu Karakteri Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntıları.....	37
Tablo 4.11. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Çevrenin Etkisi Kategorisi Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntılar	39
Tablo 4.12. Olumsuz Karar Alma Teması Kazanmayı Öncelik Görme Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntılar	39

Tablo 4.13. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Maç Anında Oluşan Tekiler Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntılar.....	40
Tablo 4.14. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Kişilik Yapısı Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntılar.....	41

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Ahlak birçok faktörün etkisiyle ortaya çıkan bir olgudur. Bireyin doğup büyüdüğü çevre, kişilik yapısı ve uymak zorunda olduğu yazılı ya da sözlü olan kurallar gibi birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluşabilir. İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Toplum ile iç içe yaşayan insanoğlunun, toplumdaki insanlarla olan ilişkilerinden dolayı oluşan kurallar çevresinde ahlaka ulaşabilmektedir.

Ahlaki karar, bireyin içinde yaşadığı toplumdan dışlanmaması, vicdani rahatlığı ve karar verirken diğer bireyleri etkileyecek gibi durumların ortaya çıkmasından dolayı çok önemlidir. Ahlak ise bireyde karakter ya da huy olarak belirtilen iyi ya da güzel nitelikler olarak tanımlanabilir. Yeryüzünde yaşayan toplumların ve o toplumlarda yaşayanların arka plana atamayacağı değerlerden biridir (1).

Ahlaki gelişimi oluşturan etmenler ayrı ayrı değerlendirilmemelidir. En öne çıkanları ruhsal, zihinsel ve kişilik gelişimidir. Bu etmenler arasında sıkı bir bağ vardır. Karakter kişilik ya da ahlak gelişimin temel taşları bireyin yaşantısının ilk beş yılında yapılmaktadır. Kişilik gelişimi ahlak gelişimini barındırmaktadır ve bir bütündür. Bu gelişim bu çağlarda başlayıp önce ergenlik daha sonra ise gençlik çağlarında daha da belirginleşerek hayatın geri kalan kısımlarında ortaya çıkmaya devam eder (2).

Ahlaki kararlarda ahlaki olgunluk düzeyi önemlidir. Eğer bir birey ahlaki olgunluğa ulaşmışsa bunun bireyin davranışlarıyla ve amaçları arasında yüksek düzeyde bağlantı olduğunu söylenebilir. Kişiler kendi istediğiyle olayları erteleyebilirler ya da vazgeçebilirler. Bu kişilerde eşit şekilde davranmış olur. İki durumdaki en önemli farklılık bireyin daha fazla haz almasıdır (3).

Eğitimin içinde ahlaki karar alma olgusuna etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; okullar, öğretmenler, öğrenciler, bulunduğu konumdur. Bireyin öğrenim hayatında psikomotor, bilişsel ve duyuşsal alanda gelişim içindedir. Eğitim öğretime başlayan öğrencileri etkileyen bu etmenlerden en öne çıkanı öğretmenlerdir.

Ahlakın ortaya çıkması için toplumun olması gerekir. Kısaca ahlak bireyler arası ilişkiler için yani toplum için zorunlu olan kavramlar bütünüdür. Bireye ahlaki huy ve

karakteri ortaya çıkartan aile fertleri, öğretmenleri ve ya arkadaşları gibi yakın çevresidir (4).

Ahlak gelişimi birçok kavramla iç içedir. Bu kavramlar ruhsal, sosyal gibi faktörlerdir. Kişilik gelişimini etkileyen faktörler okul öncesi döneminin de yapı taşlarını oluşturmaktadır. Ahlak ve kişilik gelişimi ayrılamaz. Okul öncesi dönemde temelleri atılan ahlak gelişimi 11-18 yaş aralığında kesinleşerek yaşamın kalan kısmında artarak devam eder (2). Ahlak aslında bir yaşam biçimidir. Bireyin çevresiyle olan diyaloglarını etkileyen, kendi kurduğu çerçevede değerleri gösteren ve başından geçen yaşantılardan oluşan bir yaşam şeklidir (5).

Ahlak, toplumda bulunan bireyler için yaşamın bir parçası olduğu söylenebilir. Diğer araştırmacılarında bahsettiği gibi ahlakı gelişim için çevrenin etkisi vardır. Bu bireyin yaşam yıllarında bireyden bireye bireysel farklılık olarak etkisini gösterebilir. Genel olarak kabul edilen görüşlerden biri ahlak yapısının temeli okul öncesi çağlarda yaklaşık olarak 3-7 yaş aralığında olduğu söylenebilir. Daha sonraki yıllarda ahlak ile iç içe olan kavramlar, ahlaki olarak olgunlaşmasında etkili olabilir. Her ergenlik dönemindeki bireyler bilişsel olarak aynı değildir. Artık somut olay ya da kavramlardan uzaklaşmışlardır. Daha kompleks olayları çözmeye başlarlar. Artık hisleriyle hareket ederler. Flannery’i bireyin zihinsel gelişimini, ergenliğin sonuna kadar devam ettiğini ifade eder (6).

Eğer bir birey spor ile iç içeyse hal ve davranışlarını kontrol edebilir. Bununla beraber diğer bireylerin haklarına saygı gösterebilen, özgürlüğü yaşarken diğer bireylerin özgürlüğünü kısıtlamaz. Bu değerlerle beraber kural denen olguyu bilen ve uygulayan kimseler olurlar (61). Spor yapan bireyler bazen oyunun akışına göre, bazen de o anki ruh haline göre bazı kararlar vermek zoruna kalabilirler. Bu kararlar bireylerin ahlak ya da kişilik yapısına uygun şekilde hareket ettiği gösterir. Bu kararlar verilirken olumlu yönde verilmiş de olabilir olumsuz yönde verilen kararlar da olabilir. Olumsuz verilen kararlarda yapılan spor branşına uygun olan cezalar verilebilir. Hatta yapılan spor branşına özgü kurallar ya da cezalarla olumsuz verilebilecek kararların önüne kısmen geçilebilir. Olumlu ahlaki kararların artırılması için verilebilecek ödüllerin artırılması bireylerin yaptıkları davranış sonucunda mükâfatlandırılması olumlu ahlaki karar vermelerin artırılması sağlanabilir.

Birey okul öncesi dönemde atılan ahlakın temeliyle yavaş yavaş zihinsel yapısının da gelişmesiyle ahlak yapısı şekillenmeye başlar. İnsan yaşamının kritik evrelerinden birisi de ergenlik dönemidir. Ama ergenlik döneminde her bireyin bilişsel yapısı aynı olmamakla beraber ahlak ve kişilik yapısı da farklılık gösterebilir. Bu farklı olan ahlak ve kişilik yapıları bireylerin toplum içindeki hal, hareket ve düşüncelerini sergilerken bir çıkarıma varılabilir.

Okul yaşamı süresince bireyler topluma açılarak daha sosyal ortamlarda bulunmaktadır. Bu da ahlaki ve kişilik yapısının ortaya çıkabilecek durumlar meydana getirir. Bunlardan öne çıkan sosyal ortamı yaratacak derslerden öne çıkan beden eğitimi ve spor dersi olduğu söylenebilir. Beden eğitimi ve spor derslerinde bireylerin gerek sınıf arkadaşları, gerek okul arkadaşları gerekse diğer okullardaki öğrenciler ile yapılan mücadelelerde bir arada olmaları gerekmektedir. Alınan kararlar, söylenen sözler ya da yapılan davranışlarda verdikleri tepkiler ahlak ve kişilik yapısıyla alakalı olduğu söylenebilir. Köhler okullar da yapılan bir maçta ahlaki davranışları açıklarken şunları söylemiştir. Müsabaka anında bir öğrenci eğer ki kurallara aykırı olma ile kendi avantajına yönelik bir davranış arasında kalacak bir durum oluşursa kendi içinde çatışma yaşar. İşte olumlu ahlaki eylem olarak kabul edilen davranışın ortaya çıkmasındaki unsur, birey olumsuz ya da kural dışı hareket uygularsa sonucunda verilecek olan cezadır (7).

Ortaöğretimde öğrenim gören öğrenciler genel olarak ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bireyler katıldıkları müsabakalarda tercihler arasında kalabilirler ve bu tercihler arasında karar verme durumundadırlar. Bu kararları verirken bireyin kendine özgü olan ahlak ve kişiliğine uygun olarak davranırlar. Rue ve Byers'e göre karar verme bir süreçtir. Bu süreçte seçenekler arasından biri seçilmelidir. Karar verme süreci sorun çözme teknikleriyle karıştırılmamalıdır. Karar alma sorun çözmenin içindeki bir parçadır. Zaten karar alma olayları da karşılaşılan problemlere cevap bulma işidir (8).

Karar verme sürecinin başlaması için öncelikle sorunun ortaya çıkması ve bireyin bunu algılamasıyla başlar. Birey olay karşısında eylemin ya da düşüncenin ne zaman ve nasıl sorularına cevap vermesinden oluşan bir olgudur. Yani karar verme olgusu peş peşe takip eden bölümlerden oluşur. Önce sorun ortaya çıkmakta daha sonra seçenekler belirlenmekte ve bu seçenekler değerlendirilerek elde edilen karar uygulanmaktadır (9).

Gümüş'e göre ulusal çapta başarı elde etmiş ya da boy göstermiş sporcuların çoğu okullar arası müsabakalarda keşfedilmiştir. Okul sporları ülke için vazgeçilmez bir

olgudur. Fakat okul sporlarının önemi yavaş yavaş önemini yitirmektedir (10). Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören sporcuların okullar arası spor müsabakalarının önemi büyük olduğu söylenebilir. Eğer ki yapılan müsabaka ülkenin genelinde ilgi görülen bir spor branşı ise hem daha fazla ilgi çekmekte hem de müsabakaya katılan herkes için farklı bir önemi olduğu söylenebilir. Spor ve eğitimi barındıran okul sporları bireyin hem yaşamında ki spora bakış açısına hem de ahlak ve kişilik yapısına etkisi olduğu söylenebilir.

Okul spor faaliyetleri önemli olmasının en büyük etkenlerinden birisi hem sporun hem de eğitimin bir arada olmasıdır. Burada kişinin yetenekleri doğrultusunda çalışmalarını gerçekleştirirken bunun yanı sıra bireye hem düzen hem de istikrar gibi kavramları da kazandırır. Bireyin spor olarak kazandığı kavramları boş anlardaki faaliyete çevirerek çevresinden gelebilecek olumsuz etkilerden de savunur. Bununla beraber birçok olguyu da bireye kazandırır. Bazıları dostluk, beraberlik ve uyum gibi kavramlardır (11). Ahlak bireysel olarak farklılık gösterse de evrensel ahlak denilen bir kavram vardır. Sporun da evrensel ahlak kavramlarından biriside adil oyundur (fair play). Oyunun adilce oynanabilmesi için zorunlu olan kuralların dışında evrensel bir ahlakın göstergesidir (12).

Müsabakalarda sporcu olan öğrencileri birçok şey etkileyebilir. Bunlar genelde sporcuyu çalıştıran beden eğitimi öğretmenleri, takım arkadaşları, rakip takımdaki öğrenci ya da çalıştırıcının tutumları, müsabakayı yöneten hakemler ya da müsabakayı izlemeye gelen seyirciler olabilir. Bu gibi durumlarda bireyler bunlar gibi birçok etkenle beraber müsabaka içinde bazı tercihlerde bulunmaktadır. Verilecek olan kararlar ahlak ve kişilik yapısıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Spor içinde şiddet bulunmaktadır. Bu şiddetinde farklı çeşitler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları rakip saha ya da kendi saha baskısı, hırs, çok tutkulu taraftar etkisi, fiziksel müdahale ya da müsabakayı yöneten hakemlerin durumudur (13). Bu etkenlerle beraber birey kendi ahlaki olgunluğunu oluşturan bazı değerlerle karar verebilir. Bu değerlerden bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz olabilir. Bu bireyin kendi ahlaki olgunluğuyla ve ahlaki karar verme düzeyiyle alakalıdır. Bu değerler olumlu olarak saygı, empati ya da takıma bağlılık olabilirken, olumsuz olarak ise kazanmayı öncelik verme, hile yapma isteği ya da yalan söylemek olarak değerlendirilebilir.

Spor yapan bireyi ahlak dışı hal ve hareketlere sürükleyen nedenlerden biride çevre etkisi olabilir. Bu çevre yakın çevresi ya da uzak çevre olabilir. Uzak çevreden çıkan anlam bazı iletişim araçlarıyla görülen ya da duyulan bilgilerin bireyi etkilemesi olabilir. Bu

durum birçok spor yarışmasında, yarışmadan daha çok yarışma esnasında olan olayların hafızalarda yer alması olarak kendini göstermektedir. Örneğin, 2006 yılında Almanya'daki Dünya Kupası final karşılaşmasında hatta İtalya'nın kupayı almasından daha çok konuşulan olay, Fransız yıldız Zinedine Zidane'ın uzatma dakikalarında İtalyan savunma oyuncusu Marco Materazzi'ye attığı kafa sonrası kırmızı kart görmüş olmasıydı (14). Yine 2011 yılında Uruguaylı oyuncu daha önce Mancehester United'ın Fransız oyuncusu Patrice Evra'ya ırkçı sözler söylediği gerekçesiyle suçlu bulunmuş 8 maç oynamama ve 40.000 pound cezaya çarptırılmıştı. Bu olaydan sonra bir başka karşılaşmada Evra ile karşılaşan Suarez serenomide Fransız oyuncunun elini sıkmayı reddetmişti (15). Doping kullandığı gerekçesi ile Atletizm Federasyonu Ceza Kurulu'na sevk edilen Süreyya Ayhan'a doping kurallarının 2. ihlali sonrasında ömür boyu yarışmalardan men cezası verilmişti (16). Bu örneklerde yarışmadan daha çok yarışmada yaşanan olaylar hatırlanmıştır.

Ahlaki kararın etkisi antik olimpiyat oyunlarına kadar dayanmaktadır. Antik olimpiyat oyunlarında olumsuz ahlaki karar alma durumları görülmüştür. Örneğin “...*Roma İmparatoru Nero'ya ait. M.S. 67 yılında yarışmalara katılmaya niyetlenen Nero, turnuva hakem ve düzenleyicilerini “hediyelere” boğmuş. Yaratıcı bir fikirle dört atlı arabaların yarışına on atla katılan imparator düştüğü için yarışı bitiremese de kendisine birincilik ödülünü, “önemli olan katılmaktı” deyip, ne yapıp edip vermişler. Hatta Nero Roma'ya seferde katıldığı bütün organizasyonlardan yüzlerce birincilik madalyası ile dönmüştür*” (17).

Konuya ilişkin verilen bazı örneklerden yola çıkarak ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören sporcuların gerek okul sporlarında gerek okul içindeki özellikle bahar kupası adı verdikleri müsabakalarda hem oyun heyecanı hem de tüm arkadaşlarının yaptıkları müsabakaları izlemesinden dolayı farklı duygular yaşayabilirler. Bu heyecanla beraber birçok faktöründe etkisiyle verilebilecek kararları ahlak çerçevesinde değerlendirmeleri o müsabaka anında zor olabilir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin sporda ahlaki karar alma tutumlarını incelemek amacı ile yapılmıştır. Bu amaçla Malatya ilindeki ortaöğretim kurumlarındaki sporcu lisansı olan öğrencilere Ahlaki Karar Alma Tutum ölçeği uygulanmıştır. Bu ölçek uygulaması sonucu tutum puanlarının en düşük ve en yüksek olan öğrenciler ile yüz yüze görüşme yapılarak öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarına etki

eden nedenler ortaya çıkartılmak amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Lise okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumları ne düzeydedir?

- Lise okul takımlarında oynayan öğrencilerin cinsiyet, okul türü, yaş, spor yapma yıllarına göre ahlaki karar alma tutumları arasında fark var mıdır?

- Lise okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarına etki eden faktörler nelerdir?

1.3. Araştırmanın nemi

Ortaöğretimde ğrenim gören ve aynı zamanda okul takımında görev alan öğrencilerde ahlaki karar alma olgusuna etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçları öğrenciler de öz değerlendirme yaparken yaptıkları hataları ya da iyi yaptıkları davranışları pekiştirmelerini sağlamaktadır. Birçok velinin okul sporlarında ya da kulüplerde kendi çocuğunun müsabakalarını genelde izlemektedir. Aldıkları ahlaki kararlar da kendi çocuğunun değerlendirmesini yaparak olumlu olan ahlaki kararları pekiştirmesi olumsuz ahlaki kararları ise doğru olan şeklini çocuğa anlatarak bilinçlenmesini sağlamalıdır. Öğretmenlerin okul sporları müsabakalarında ve okul içindeki sporsal etkinliklerinde ya da antrenörlerin ise takımında ki oyuncuların davranışlarını değerlendirmede etkili olması açısından önemlidir.

Hakemlerin ise müsabaka yönetirken sporcu öğrencilere karşı yaptıkları hareketler sonucu verecekleri kararlarda etkili olmaktadır. Müsabaka geneline bakarak bir sporcu öğrencinin yaptığı hareketlerin niyetini anlamaya yardımcı olmaktadır. Araştırmamız beden eğitimi ve spor yoluyla bireyin hem kendine hem topluma katkı sağlayacağı için önem taşımaktadır. Ayrıca bu alışma Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okul sporları faaliyetlerinde ise disiplin sorunları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma ile beden eğitimi ve spor alanının ahlaki karar almaya etkisiyle farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak kullanılan ‘‘Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları leği’’ katılımcılar tarafından içten ve doğru cevaplandırdıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Türkiye'nin Malatya ilinin farklı liselerinde eğitim gören okul sporlarında görev alan öğrencilerin verdikleri cevaplarla sınırlıdır. Araştırmacı tarafından kullanılan "Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği" ve yüz yüze yapılan görüşmelerden verilerinden elde edilenlerle sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Ahlak

Ahlak bireyde karakter ya da huy olarak belirtilen iyi ya da güzel nitelikler olarak tanımlayabiliriz. Yeryüzünde yaşayan toplumların ve o toplumlarda yaşayanların arka plana atamayacağı değerlerden biridir. Bu konu hakkında birçok araştırma yapılmış ve ahlak hakkında birçok açıklama yapılmıştır (1). Bu çalışmalar temel alınarak en geniş tanımların bazıları şunlardır:

Dünyada yaşayan toplumlarda hakkında birçok çalışma yapılmış araştırılmış ve tartışılmış temalardan biri ahlaktır. Fakat o kadar çalışmalara rağmen hala bir ortak tanım yapılamamıştır. Eğer ki ahlaka özgü bir tanım gerekirse başkaları için sorumluluk hissetme, diğer düşünceleri kenara bırakıp iyiliği düşünme, olumsuz düşüncelerden sıyrılıp pozitif düşünme olarak tanımlanır(18).

Gündüz'e göre ahlak, çok yakın kavramlar içinde yaşanılan toplumu ve o toplumda yaşayan bireyleri etkileyen olgulardır. Bu alan içinde birçok kavram bulunmaktadır. Bu alanı etkileyen kavramlar ortaya çıkartılmalıdır. Bazıları ise alışkanlık, töre, huy ve karakter gibi birçok kavramı barındırmaktadır (19). Belli bir kitlenin belli bir zaman aralığında hem o kitlenin hem de o kitlenin içinde yaşayan kişilerin oluşturduğu kuralların bütünüdür (20). Ahlak bireyin kişilik yapısının ya da huy olarak kendisine neyin doğru ya da yanlış olduğunu neyi yapıp yapmayacağını bunları bir süzgeçten geçirerek hal ve hareketleri ortaya çıkaran kurallardır (21).

Ahlak bireyin huy ve karakter olarak gelişigüzel olarak ortaya çıkan fikir durumudur. Bu durumlar iki şekilde olur biri mizaç diğeri ise alışkanlık ya da eğitimle ortaya çıkar. Mizaç tepkiler verirken hemen sinirlenen ya da basit bir olayda bile aşırı gülerken tepkiler vermek gibidir. Eğitim ya da alışkanlık ise öncelikle bilerek yapılır daha sonra alışkanlık haline gelmektedir (22).

Ahlak kavramı içinde birçok etmen bulunmaktadır fakat toplum ve o toplumda yaşayan bireyler arası ilişkilerde herkesin beraber oluşturduğu kuralların iyi ya da güzel olup olmadığı şeklinde belirtilmesidir. O toplumun ya da içindeki bireylerin kabullenmesi gereken kuralların geneli olarak kabul görülür (1).

Ahlaki olgunluk ise bireyin kendine ve topluma karşı vicdanen belli bir seviyeye gelmesi denilebilir. Artık kişi düşünceleriyle yaptığı hareketlerin hem kendisine hem de yaşadığı topluma karşı bir tutarlılık sergilemesidir.

Ahlakın ortaya çıkabilmesi için bireylerin toplum unsurunu oluşturması gerekir. Sebebi ahlak, bireyler arası etkileşimleri düzenlemek için oluşturulan unsurlardır. Kısaca ahlak bireyler arası ilişkilerin yani toplum için zorunlu olan kavramlar bütünüdür. Bireye ahlaki huy ve karakteri ortaya çıkartan yakın çevresidir. Örnek verecek olursak ailesindeki diğer fertler, öğretmenler ya da arkadaşlarıdır (4).

Çitemel'e göre ahlak bireyin doğasında var olan ya da yaşadığı süre boyunca yaşantı sonucu ortaya çıkan davranışların hepsidir. Bu yüzden bireyin neyin haklı ya da haksız, neyin iyi yada kötü, neyin doğru ya da yanlış olduğunu düşünme ve uygulanacak davranışlar hakkında düşünüp karar vererek doğru olan davranışı içine alan bilişsel bir yapıdır (23). Ahlak kavramı bir takım değerler ortaya çıkarır. Birey yada toplumlar bu açıdan düşünceleri hal ve harekete dönüştürürken bu değerler olgusunun dışına çıkmamayı ve davranışlarda ahlaki şekilde düşünmeyi kişiliğe yansıtmayı benimsemelidir (24).

Onat; ahlak bir takım kişisel özellikleri barındırmak ya da toplumsal hal ve hareketler için kurallar olarak belirtilir aynı zaman da bireyler ve yaşadığı toplumlar için de uyulması gerekli tüm davranışlar olarak nitelendirilmiştir (25). Ahlak bireyden bireye toplumdan topluma aktarılan bir olgu olup, ahlaki eğitim konusundan ayırt etmek mümkün değildir. Bir sonraki kuşağa ahlaki aktarma eğitimle olabilir (26).

Ahlak ile ilgili dünya genelinden birçok araştırma yapılmıştır. Bunlardan öne çıkanlarda biri ise Amerika'da yapılan çalışmalar sonucunda ahlakın belli özellikler ya da standartlar taşıması ve bu özelliklerin yani iç içe olan kuramların nesilden nesile aktarılmasında aile, öğretmeni akranlar ve teknolojik araçlar çok önemli etmenler olduğu görülmüştür (27). Ahlak ile ilgili iç içe olan kavramlar olduğunu söylemiştik. Bunlardan bir tanesi olan ahlaki yargı; bir vakanın ya da durumun iyi yada kötü doğru yada yanlış olup olmaması kanısında karar verme ve olaylar karşısında nasıl tepkiler vereceğimizi ve diğer bireylere nasıl davranacağımız belirten zihinsel bir olgudur (28).

Diğer önemli bir olgu ise ahlaki değerdir. Ahlaki değer ise öncelikle inanç ön plandadır. **“Genel olarak doğru, iyi ve güzel şeklinde üç değer, esas değerler olarak kabul edilir.”** İstenilen bir olguya karşı bireyin gerçekleştirdiği hal ve hareketlerdir. Değerler kendi içinde birçok çeşitlere ayrılrsa da özünde iyi doğru güzel olan olgular olarak nitelendirilir (1).

2.2. Ahlak Gelişimi

Ahlaki gelişimin etkileri çok küçük yaşlarda başlar. Bu da çocukların çevresiyle olan etkileşimden kaynaklanır. Dil kullanımı küçük yaşlarda başladığı için üç yaşından sonra daha etkili olur. Psikologların çoğuna göre ahlak gelişimi ile kişilik gelişimi arasında doğru orantı vardır. Ahlak gelişimi çevreyle etkisi fazla olduğunu söylemiştik. Bu çevrede en önemli faktör ailedir. Anne babanın etkisi büyüktür. Anne baba ve diğer bireyler tarafından ahlak gelişimi oluşturulurken ceza ve takdir görme duygusu ön plandadır. Bu sebeple ki çocuğun küçük yaşlarda ahlaki gelişim olgusu okul öncesi dönemde çevre önemli bir yer tutar (29).

Ahlaki gelişim kişilik gelişimine etki eden en büyük faktörlerden biridir. Bu alanda yapılan çalışmalar ahlak gelişimiyle ilgili bireysel farklılık olduğunu göstermiştir. Fakat bilişsel gelişim üst seviyelerde olduğu beklense de aynı durum ahlaki gelişim için söylenmesi beklenmemektedir (30). Ahlaki gelişim toplum içinde yaşayan bireylerde çocukluk zamanlardaki en önemli etkenleri aile ve toplumdaki yani çevre olarak sorumluluğu vardır. Bunun kadar toplum normlarının benimsenmesi içinde önemli olduğu belirtilmiştir (31). Ahlaki gelişim hakkında genelde söylenen bir düşünce olarak ahlaki olgunluğun kişiliği etkilediği söylenebilir (5).

Ahlak toplumda yaşayan bireylerde ve yaşadığı toplumda sergilenen davranışların tamamı olarak ifade edilir. Ahlak gelişimi ise çocuklarda yanlış olan yada doğru olguları belirlemede ve belirlediği bu olgularda sergilediği davranışları uygularken ilkeleri öğrenme sürecidir (4). Ahlaki değerlerin en önemli etkisi çocuklardaki kişilik gelişimidir. Çocuklarda bu dönemdeki karşılaşılan çatışmalar sonucunda ceza ve ödül olayları ile karşılaşılır. Kurallara uyarıya ödüllendirilip eğer ki kurallara uymazsa cezalandırılır. Bu bir taraftan da ilkel benlik duygusunu açığa çıkarır. Kurallara uyarak ödüller almaya devam edecektir. Sadece maddi olarak değil manevi olarak değerlendirilebilir. Parasal olarak ödüllendirmenin yanı sıra sevgi, takdir edilme gibi değerler olabilir (32).

Ahlak kavramının temel taşları toplumda yaşayan bireyler arasındaki münasebete dayanmaktadır. Bu bireyler arasındaki birbirine bağlı olan davranış örgüleriyle alakalıdır. Eğer ki ahlaki kurallar ve olgular oluşmasında toplumda yaşayan bireylerin arasındaki ilişkileri düzenlenmesi yaşayış tarzlarının düzenli olması gerektiği söylenebilir. Ahlakın oluşmasındaki temel yapı taşları olan iyi ve kötü kavramların kişiler arası ilişkilerde önemlidir. Bu bireylerin ahlaka yakın ya da uzak olmasını sağlamaktadır.” *İyi eylemler iyi sonuç doğuracağı için insanlar arasında güven ve iyi geçinme imkânları bulacağından*

ahlak, arzulanan doğası itibariyle insan ilişkilerinin gerektirdiği eylemlerle ilgili bir kavram olmaktadır” (33).

Kişilik huy ve karakter olarak sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde bireyin yaşadığı aile, öğrenimi gördüğü okul ve içinde yaşadığı toplum ortak hareket ettiği söylenebilir. Bu şekilde ortak hareket edildiğinde sadece o bireyde değil çevresine huzur ve mutluluk getirebilir (34). Ahlaki gelişimi oluşturan etmenler ayrı ayrı değerlendirilmemelidir. En öne çıkanları ruhsal, zihinsel ve kişilik gelişimidir. Bu etmenler arasında sıkı bir bağ vardır. Karakter kişilik ya da ahlak gelişimin temel taşları bireyin yaşantısının ilk beş yılında yapılanmaktadır. Kişilik gelişimi ahlak gelişimini barındırmaktadır ve bir bütünlerdir. Bu gelişim bu çağlarda başlayıp önce ergenlik daha sonra ise gençlik çağlarında daha da belirginleşerek hayatın geri kalan kısımlarında ortaya çıkmaya devam eder (2).

Hesapçioğlu, ahlak ile ilgili “7-8 yaşlarına kadar çocuklar, kuralların kendilerine yaptığı etkiye göre ahlaki yargıları değerlendirirler. Ahlak kuralları yetişkinler tarafından çocuklara zorla verilmiş mutlak değerler olarak algılanırlar. Çocuk herhangi bir davranışın kötü olduğunu anlamadan yetişkinin verdiği emirlere göre hareket eder. Bir şey yapmak kötüdür, çünkü onun kötü olduğunu yetişkinler söylemiştir. 11-12 yaşlarında çocuk ahlak kurallarını kendi vicdanının verdiği bir karar şeklinde kabul etmeye baslar” (35).

2.3. Evrensel Ahlak İlkeleri

Genel olarak dünyada yaşayan toplumlarda evrensel olarak benimsenen bazı ilkeler olduğu söylenebilir. Bunlardan başlıcaları:

- 1- İyi İlkesi
- 2- Erdem İlkesi
- 3- Adalet İlkesi
- 4- Özgürlük İlkesi
- 5- Sorumluluk İlkesi olarak bilinmektedir.

İyi kelimesinin anlamı amacına, özüne uygun olan, doğru yapılmış, işe yarar, istenmeye değer olan olarak söylenebilir. Hançerlioğlu, bu kelimeyi yararlı karlı anlamını barındıran olarak tanımlamış ve Latince kökeninde ise zenginlik ve mal anlamı taşıdığını söylemiştir. Ayrıca özünde özdeksel bir yararlılık anlamı barındırdığı söylenebilir (36).

Çuçen, iyinin farklı tanımlarını yapmıştır. Farklı açılardan değerlendirerek iyinin tanımlarına yer vermiştir;

a) Kendi başına iyi olma durumu: doğası gereği herkesin iyisi olan, başlı başına ya da çevresindeki olgulardan etkilenmeden iyi olan şeydir. Örneğin dürüstlük, saygı, adalet gibi.

b) Sonuç bakımından iyi:, bir olgunun yada bir olayın kendisinden kaynaklı olmayıp sonuçlarından kaynaklı iyi olma halidir. O şeyin sonucundan dolayı faydalı olmasıdır. Örneğin bir telefonun kendisi itibariyle değil, iletişimi sağladığı için iyidir.

c) Katkıdan dolayı iyi: tek başına iyi olmayan bir şeye etkisi olduğu için iyi olma halidir. Örneğin kibrit ile oynayan çocukların tehlikeli yerde oynadıkları için kibritin ellerinden alınması iyiye katkısı anlamında iyi olandır (37).

İlke olarak ise ahlaki bakımdan en üst düzey değerlerden biridir diyebiliriz. Sebebi ise öne çıkan değerlerin birçoğu erdemdir. Bu değerler, iyilik, adalet, saygıdır. Bu olguların yanı sıra olan değerlerde toplumun ve içinde yaşayan bireylerin iyi olmaları yönünde yol göstericidir. Erdemli olmak ile güçlü irade arasında doğru bir orantı vardır. Yani erdemli olmak kişilik ile sıkı sıkıya bağlantısı olup tesadüfi olaylara sebebiyet veremez (38).

Bir başka ilke ise adalet ilkesidir. Bu ilkenin dayandığı iki temel olgu eşitlik ve karşılıklıdır. Toplumda ve o toplumda yaşayan bireylerde ne olursa olsun şartların eşit olması dayanışmanın temel taşıdır. Adalet kendi kendine yerine getirme becerisi yoktur. Dayanışmanın koşulu olarak eşitlik adalet olgusunu savunur. Bütün bireylerin faydasını sağlayan bir kavramdır (39). Özgürlük ilkesi ise; herhangi bir şeye bağlı kalmadan, engellenmeden, zoraki olarak yaptırımında bulunulmadan anlamını taşımaktadır. Bireyin kendi arzusuyla sonuca gitme olayıdır. Bireyin kendi hür iradesiyle hiçbir baskı altında olmadan karar verme olayıdır (40). Ahlaklı eylemlerde bulunan bireyleri özgür bireyler olarak nitelendirebiliriz. Ahlak, özgürlük ve irade bağımsız terimler olarak nitelendiremeyiz. Özgür birey seçim yapabilir. Bu seçimler sonucunda ise iyi kötü gibi değerlere ulaşır (41). Sorumluluk ilkesi ise ahlaki ilkelerden bir tanesidir. Birey özgür olarak eylemi gerçekleştirir ama sonucundan bağımsız kalmaz. Bu da sorumluluk ilkesini ifade eder (38).

2.4. Ahlak Gelişimi İle İlgili Kuramlar

Psikoanalitik kurama göre ahlak gelişimi süper egonun meydana gelmesi ve ebeveynlerin kural olarak yasakladığı olguların benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Ahlak gelişimini sosyal öğrenme kuramcıları aniden değil de basamak basamak ilerleyen sosyalleşme olarak düşünmüşlerdir. Aynı konuyla ilgili bir başka bakış açısı ise bilişsel

gelişimciler ahlak kavramını özellikleri farklı olmak şartıyla evrelere ayırmışlardır. Ahlak gelişimini bu dönemlerle beraber geliştiğini belirtmişlerdir (21).

Ahlakın temel olarak üç ana ögesi vardır. Yargı, motivasyon ve davranıştır. Araştırmacılar davranışı elde olan normlarla örtüşmesine uyum olarak söylenebilir. Herhangi bir davranışın sonucunda ceza ya da farklı bir sonuçla ödüllendirilmesi özdeşleşmenin bir sonucu olarak belirtilmektedir (42).

Ahlak gelişimiyle birçok kuramcı ilgilenmiş psikoanalitik sosyal ve bilişsel alanda çalışmalar yapmışlardır. Bu kuramlardan bazıları şunlardır:

- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Sigmund Freud ve Psiko – Analitik Kuramı
- Erikson ve Kuramı
- John Dewey ve Ahlak Gelişimi
- Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı
- Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı (21).

2.4.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bu kuram için çevre önemlidir. Çocuklar anne babaları ya da yakın çevredeki bireylerin davranışlarının aynısını yapmaya çalışarak öğrenirler. Bu dönemde ki önemli etkenlerden birisi vicdandır. Bu da çocuğun çevresindekilerden yapılan davranışları onaylamaktan geçmektedir. Eğer ki çevredeki insanlar onaylarsa devam ederler ters bir tepki olursa yapılan davranışa devam edilmez. Bu öğrenme döneminin en sık rastlandığı dönem olarak okul öncesi dönem olduğu söylenebilir (21).

Bu dönemde öne çıkan iki kuramcı ulunmaktadır. Bunlar Skinner ve Eysenck'tir. Bu kuramcılar zihinsel gelişimleri gözlem ya da deneysel bilgilerden ziyade pekiştirici ya da izleyerek öğrenmeden yana olduğunu vurgulamışlardır (1).

2.4.2. Sigmund Freud ve Psiko – Analitik Kuramı

Freud yaptığı çalışmalarda ahlak gelişimiyle ilgili direk bir çalışma yapmadığını belirtmiş fakat ahlak gelişiminin doğuştan olmayıp bireyin yaşamını sürdürdüğü toplum ile ilgili olduğunu vurgulamıştır. Freud ahlak kavramına yakın olan ya da içinde barındıran özdeşleşme, ceza ve vicdan olgularıyla birçok çalışmaya ışık tutmuştur (1). Özeri'nin söylediğine göre Freud a göre ahlak gelişimi bireyin yaşantısının ilk beş yılında tamamlanmış olduğunu belirtmiştir. Kuramsal açıdan kişilikte ki ahlak kavramıyla ilgili bir

değişim olmayacağını görülmüştür. Okul öncesi dönemde çocuk ceza ve ödüller ile toplum değerleri kavrarlar (21).

2.4.3. Erikson ve Kuramı

Özeri ise: “Erikson çocuktaki ahlak kavramın başlangıcını 3-6 yaş arasında belirlediği dönemde başladığını vurgulamıştır. Çocuk ebeveyn ve kendi kararları arasında kalır. İlerledikçe ebeveynlerin kararlarına uymaya başlar yani çevreden etkilenir.” eğer ki bu şekilde davranmazsa kendini suçlu hisseder. İçinde yaşadığı toplumdan dışlanmamak ayıplanmamak ya da yasak olduğunu düşünerek toplumsal kuralları öğrenir (21).

2.4.4. John Dewey ve Ahlak Gelişimi

Bilişsel gelişimle beraber ahlaki gelişim hakkında ortaya çıkan kuramcılarının öncülerinden biri Dewey'dir. Bu kuramın temelini zihinsel gelişim olarak belirtmiştir. Ahlaki gelişimin çocuklukta öğrenebildiği değerler ve eğitim süreci etkili olduğunu belirtmiştir. Dewey'e göre ahlaki eğitim bazı evrelerde geçmelidir. Eğitim konusunda yaptığı açıklamada ise psikolojik açıdan en özgür ve tam olgunlaşmasını imkân sağlayacak koşulların oluşmasıdır. Psikolojik kavramların tam olarak kavranması ahlaki gelişim ve eğitim ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Dewey ahlaki gelişimi üç aşamada incelemiştir.

a. Ahlak veya gelenek öncesi düzey: dürtülerle güdülenen ahlaki davranışları içeren evredir.

b. Geleneksel düzey: toplumun değerlerini benimsediği evredir.

c. Özerk düzey: kendi akıl yürütme ve karar vermesi ile oluştuğu evredir (43).

Dewey eğitim, yurttaşlık hakları, sosyal güven ve sendika toplulukları hakkında ortaya çıkan kanunları savunmuştur. Bunun yanında ahlaki kazanımların daha fazla irdeleyebilmek için bu konularda ahlaki yöntemlerin daha iyiye gitmesi için üzerinde durmuştur. Bundan dolayıdır ki Dewey'in sosyal açıdan odak noktası bireylerin ahlaki araştırmaları ilerlemesini etkileyen faktörler ya da düzenlemelerle alakalıdır (44).

2.4.5. Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget ahlak gelişimin çocuklarda olan etkisini anlamada çevresindekiler tarafından konan kuralların büyük etkisinin olduğunu söylemiştir. Çocukların ahlaki gelişimiyle ilgili konularda çocuk oyunlarıyla açıklamaya çalışmış ve bu konuyu üç kavram altında toplamıştır. Bunlar;

1- Ahlak öncesi dönem

2- Dışa bağlı dönem

3- Ahlaki özerklik dönemleridir (45).

Piaget bilişsel gelişim nasıl birbirini izleyen dönemleri varsa ahlaki gelişiminde belirli dönemleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çocukların ahlaki gelişimi çevreyle olan iletişimi etkiler. Piaget çocuklardaki ahlaki gelişimi incelemek için oyunlar ve küçük hikâyeler kullanmıştır. Piaget ahlaki gelişimde yaş faktörüne önem vermiştir. Çocuklar önce dışa bağlı kurallar ile ahlak gelişimi sağlanırken ilerleyen yaşlarda birey artık kuralları değerlendirerek anlayıp o şekilde davranmaktadır. Çocukların küçük yaşlarda niyet arayamadıkları ilerleyen yaşlarda niyet anlayabildiği görülmüştür (46).

Dışa bağlı dönemde yaş aralığını kesin olarak belirtilmemek şartıyla 10 yaş civarı olduğu belirtilmektedir. Burada sorumlulukta olduğu davranışın sonucundaki kasıt ya da niyetin önemli olmadığı, önemli olan davranış sonucudur. Eğer ki davranış sonucu fayda varsa devam edilir ama zarar varsa ya da kötü şekilde etkileniliyorsa davranışa devam edilmez (46).

Özerk dönem olarak adlandırılan ahlaki gelişimin olduğu bu dönem de çocuklar çevreyle olan ilişkileri etkilemektedir. Bu dönem orta çocukluk dönemine kadar devam etmektedir. Doğru ya da yanlış kavramlarına karar verirken çevresel faktörlerden etkilenirler. Çocuklar Piaget in somut işlemler dönemine kadar yani ahlaki özerklik dönemine girerler. Bu evreden sonra kuralları içselleştirerek uygularlar. Kurallar artık onlar için değişebilir. Kurallar çevreyle olan anlaşmalara dayalı olduğunu bilirler ve bu süreç içinde değişebileceğini kavrarlar (47).

Piaget' nin ahlaki gelişim dönemlerinin özelliklerini tablo halinde aşağıdaki gibi gösterebiliriz (1).

Tablo 2.1. Piaget'nin Ahlak Gelişimi Basamakları

Başkasına Bağımlı Ahlaki Basamak	Bağımsız Ahlaki Basamak
Özellikleri	Özellikleri
1.Mutlaklık	1.Görecilik
2.Davranışların sonuçları niyetten daha önemlidir.	2.Sonuçlara, daha çok niyetleri itibariyle bakılır.
3.Kurallar asla değiştirilemez.	3.Eğer, herkes kabul ederse kurallar değiştirilebilir.
4.Her yerde mevcut, aslında var olan bir adalet duygusu hâkimdir. Yanlış yapanlar, Allah tarafından cezalandırılacaklardır.	4.Haddi aşanlara karşı, daima eşit şekilde davranılmayacağı fikri gelişmeye başlar.

2.4.6. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Piaget gibi Kohlberg de ahlak gelişimi yaşantı boyunca belirli dönemlerde ortaya çıktığını söylemiştir. Piaget ahlak gelişimini iki dönem olarak ele almışken Kohlberg ise ahlak gelişimini üç evrede ele almıştır. Bu dönemler kendi içinde belli bir sıra içinde olduğu söylenmiştir. Hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. Her dönemlerin özellikleri gereği zihinsel örgütlenme oluşmaktadır. Bu da farklı bakış açıları doğurmaktadır. Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinde ilerleme ve yaşa bağlı olarak bilişsel gelişim ilerlemesi ile etkileşim içindedir (48).

Kohlberg ahlaki gelişimi üç evreye ayırmış bu üç evre ise toplamda bölümde oluşmuştur. Bu evreler bağımsız olarak düşünülemez. Bağımsız olmayan bu evrelerin belli bir sırası vardır. Her evrenin ise belirgin farklılıkları vardır. Bir üst düzey seviye geçilmeden bir önceki evre benimsenmelidir (1).

Çiftçi' e göre: ahlakı iyi ya da doğru olan ya da olmayan şeyleri düşünerek bir davranışta bulunma olarak ifade eden Kohlberg ahlaki gelişimi üç ana evreye ayırmıştır.

1-Gelenek Öncesi Evre

2-Geleneksel Evre

3-Gelenek Ötesi Evre diye adlandırmıştır (49).

2.4.6.1. Gelenek Öncesi Düzey

Ahlaki gelişim kavramlarında en alt düzeydedir. Çocuklar bu evrede daha çok elle tutulur gözle görülür yer ve olaylara bağlı kalır. Bu evrede en önemli özellik sizi kontrol eden bir otoritenin olmasıdır. Güç kimdeyse onun sözü geçer düşüncesi vardır. Bireysel çıkarlar ön plandadır. Başlangıç düzeyi diğer düzeyler gibi iki evreden oluşuyor. Bunların

ilk evresi dışa bağımlı yani itaat ve cezadan kaçma evresidir. Bu evrede çocuğun davranışlarının sonucunda ceza ya da ödül görmesine dayanır. Doğru olan şey bireysel davranış ya da düşünceler değil otoriteye olan itaattir. Ceza almamak için bu gereklidir. İtaat ve cezadan kaçma evresinden sonraki düzey; karşılıklı çıkara dayalı alışveriş evresidir. Burada artık otoriteden ziyade eğer ki sonuçlar bireye fayda sağlıyorsa ahlaklıdır. Yani davranışlar sonucu belirlenirken diğer kişileri de göz önüne alınmalıdır. Başkalarının ihtiyaçları göz önüne alınmalı fakat daha öncelikli olan bireyin kendi istek arzu ya da ihtiyacıdır. Birey bu aşamada ne kadar alırsam o kadar veririm mantığına bürünür. Arkadaşımdan ihtiyacım olan bilgiyi almam için ona ihtiyacı olan kalemi vermeliyim. Eğer ki bana bilgiyi vermeyecekse neden ona kalem vereyim ki düşüncesiyle hareket eder (1).

2.4.6.2. Geleneksel Düzey

Bu seviyede oluşan davranışlar doğru kabul edilmesi için eğer toplum tarafından kabul görmesi gerekir. Birey bireysel beklentilerden ziyade bu evrede kuralları koruma ve o kurallara bağlılık gösterir. Gruplara olan bağlılık ve kurallara uyma davranışlarını benimser. Diğer düzeyler gibi iki evreye ayrılan bu dönemin ilk evresi kişiler arası uyum dönemidir. Yani artık otorite bireyin bulunduğu topluluk olmuştur. Grup tarafından uygun görülen davranışlara yer vermesi gerekir. Doğru davranış iyi olan davranışlardır. Aile, toplum, kişiler arası iyi olmak doğru olan hal ve hareketleri sergilemektir. Bu evredeki en önemli nokta konulan kurallara bağlılık ve iyi birey olmaktır. Geleneksel düzeyin ikinci ve son evresi dördüncü evredir. Bu evre ise sosyal sistem devam ettirme evresidir. Bu evrede en önemli noktalardan biri toplumsal kuralların devamlılığını sağlamaktır. Toplum içinde yaşayan bireylerin en temel ihtiyacı sosyal düzeni korumaktır. Dikkat çeken diğer olgu ise bazen bu şekilde davranan insanlarda vicdan çatışması yaşanabilir (3).

2.4.6.3. Gelenek Sonrası Düzey

Bu düzey Kohlberg'in ahlaki gelişimindeki son düzey olup son evreleri kapsamaktadır. Artık birey bu düzeyde ahlaki değerleri benimsemekte fakat kendi bakış açısına göre sergilemektedir. Burada ahlaki değerleri benimsemenin iki evresini açıklamaktadır. Bunlardan ilki olan sosyal anlaşma evresidir. Bu evrede artık ahlaki değerler sosyal anlaşmalar ya da komu için faydalı olan davranışlara dönüşür. Yasalar eğer ki sosyal hayatın düzenini sağlayacaksa değiştirilebilir. Toplumda yaşayan bireylerin haklarını savunacak, onları koruyacak için gereklidir. Yasalar toplumun genelinde uygun

görüldüğü için o toplum içinde yaşayan bireylerin değerlerini korumak için gereklidir. Mesela hiçbir yasa bir bireyin hayatına son verecek şekilde düzenlenemez. Son evre ise ahlaki yargı artık evrensel ahlakın ilkeleriyle özdeşleşmiştir. Kohlberg'in bu evresi çok konuşulmuş fakat bu düzeye ulaşan birey sayısı az olduğu görülmüştür. Kişi kendi ahlak ilkelerini oluştururken evrensel düşünerek hareket etmelidir. “Hz. Muhammed, Gandhi vb. peygamber ve düşünürler ancak bu evreye ulaşmışlardır” (1).

Kohlberg'in ortaya koyduğu ahlaki gelişim düzeyleri ve evreleri tablo halinde şu şekildedir:

Tablo2.2. Kohlberg'e göre Ahlaki Gelişim Basamakları (50).

Basamaklar	Yaş	Açıklama
I. Gelenek Öncesi Düzey	4-5	1.dönem: Ceza-İtaat: Cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
	6-9	2.dönem: Çıkara Dayalı Alış-Veriş: Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
II. Geleneksel Düzey	10-15	3.dönem: Kişiler Arası Uyum: İyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.
	15-18	4.dönem: Kanun ve Düzen: Otoriteye, sosyal kurallara, kanuna suçlanma ve dışlanma kaygılarından dolayı uyar.
III. Gelenek Ötesi İlkeler Dayalı Düzey	18-20	5.dönem: Sosyal Anlaşma: Davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaki ilkeler yön verir.
	20-	6.dönem: Evrensel Ahlaki İlkeler: Davranışlara insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Bilişsel ahlak gelişimi ve eğitimi modeli bizde ya anlaşılammış ya da çok alakalı olunmamıştır. Çiftçi'nin makalesinde belirttiği gibi Kohlberg'in ahlak ve ahlak eğitimi modelinin ahlaka ve ahlaki yükümlülüğü aydınlatmayı çalışmıştır. Ayrıca makalesinde teoriye yöneltilen eleştirilere açıklık getirmeye çalışmıştır (49).

2.5. Ergenlik

İnsanoğlu sürekli kendi doğası gereği değişim ve gelişim halindedir. Bu süreç içinde birçok dönemden geçer bunlardan öne çıkanı ergenlik dönemidir. Yaşamın ergenlikten sonraki dönemlerinde hal ve hareketlerimize, duygu ve düşüncelerimize yön verecek olan kişilik gelişimini bu dönemde kazanırız (51).

Ergenlik kişiden kişiye değişim göstermek şartıyla yaklaşık olarak 9-11 yaşlarında başlayıp yine yaklaşık olarak 17-18 yaşlarına kadar devam eder. Bu süreçte fiziksel

zihinsel değişimler meydana gelir. Bu gelişmeler oluşurken kaygı stres gibi olgular farklı tepkilere neden olur. Bu tepkilerin ortaya çıkmasıyla cinsiyet faktörününse önemi vardır (52). Bireyde ergenlik çağında kişilik özelliklerinin en fazla ortaya çıkan zamandır. Kişilik ise; bir bireyin davranışlarının, kendine özgü yeteneklerinin, konuşma şeklinin ve içinde olduğu topluma uyumudur (53).

Ergenlik döneminde, çocuklarda birçok değişiklik olur. Fiziksel hormonlarla beraber duygusal anlamda da birçok farklılıklar yaşarlar. Duygusal değişimler yaşarlar fakat sebeplerini açıklayamazlar. Bilişsel sosyal ve duygusal açıdan gelişme sebepleri ise bu dönemde karşılaştıkları sorunlardır. Ergenlik döneminde beyinde ve hormonlarda olan değişikliklerden dolayı arkadaş baskısı, aile baskısı, derslerin ağırlaşması gibi nedenlerden dolayı zihinsel, sosyal ve duygusal anlamda zor bir dönemde geçtiklerini göstermektedir. Ayrıca ergenlik döneminde erken girmek ya da geç girmek te problem olabilir. Kızlarda ve ya erkeklerde ergenlik dönemine erken girmek sorunlu davranışlarla karşılaşma riskini arttırır (54).

2.6. Spor ve Ahlak

Spor bir süreç olup, spor yapan kişilerin amacı müsabakalarda kazanma, fiziksel, zihinsel ve yetenek anlamında bir yeterlilik o müsabakaları izleyen bireyler içinde heyecan ya da güzel görünüm kazandırmaktır. Spor birçok bilimsel temayı içinde barındırır. Bunlardan bazıları; anatomi, psikoloji gibi dallardır (55).

Spor terim olarak, kabiliyetlerini üst düzeye çıkaran, kurallar çerçevesinde malzemeleri ya da malzemesiz, grup ya da tek birey olarak, gerek boş zaman etkinliği gerek tüm zamanı harcayacak bir olgudur. Bu olguyu meslek haline getirme ya da sosyal faaliyet olarak bireyin içinde yaşadığı toplumla etkileşim içinde rekabet, dayanışma ve kültür anlamında bir kavramdır (55).

İnal, sporu tanımlarken, doğal çevresi beşeri hale dönüşürken kazandığı yetenekleri ileri seviyeye götüren araçlı ya da araçsız tek kişi ya da toplu halde yapılan hem meslek haline getirilen hem de boş zaman etkinliği olarak yapılan bir olgudur (56). Spor denilince akla gelen birçok kavram bulunmaktadır. Bunlarda biri sportmenliktir. Sportmenlik, hem ahlaki hem eğitimin içinde olan bir kavramdır. Oyun ilkelerine uyma, hak, centilmenlik gibi iyi olan olguları barındırır. Bu iyi ilkeleri barındırırken aynı zaman da hilekârlık, yalan söyleme, kuraldışı hareket sergileme gibi hareketleri kabul edilmediğini söylemiştir (57).

Spor ve ahlaki değerler dolaylı da olsa bir bağ içinde olup ayrı halde düşünülemezler. Ahlakı ya da bireylerin yaşamlarını şekillerinden ilkeler sporun içinde

bulunur (58). Sporu ahlak açısından değerlendiren Erdemli; bireyin rutin yaşamıyla olduğu gibi dolaylı ilişkidedir. Fark edilecek ayrılığın yapısı gereği ahlak olmasıdır. Sporda bulunan ilkeler bireyin yaşam şeklini de belirlemektedir (59). Yamaner'in belirttiği gibi spor performansın en üst halini alma çabasıdır fakat sadece psikomotor çabayla kalmayıp aynı zamanda ahlaki tutum ve kendini bilme gibi kavramları barındırmalıdır (60).

Hem ahlak hem de spor kurallar bütünü olarak düşünülebilir. Sporcuların yarışmalarda hal ve hareketlerini karara bağlamak için kurallar gereklidir. Kuralsız bir yarışma düşünülemez. Bu yarışmalarda konulan kurallara uyma duygusu sporcuların ahlaki yargılarına bağlıdır. Yazılı kurallar uyulmadığı sürece bir anlamı yoktur uymayan olursa ceza şeklinde bir yaptırımla karşılaşılırlar. Bu kuralların değer kazanması sporcuların ahlaki hal ve hareketlerine bağlıdır (35).

Yavuzer, spor yapan insanların bazı özelliklerinden bahsetmiştir. Bunlardan bazıları spor yapan birey duygu ve düşüncelerini elinde tutabilir. Bireyler arası münasebetlerde sınırlarını bilir. Toplumdaki kuralların farkında olan ve diğer kişilere saygı gösteren kişilerdir (61). Ergenlik çağında eğer ki ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir okul ortamı ve çevresi oluşturulursa gençlik ve spor ile ilgili ilkeler başarıya ulaşabilir. Bu ortam oluşturulurken en önemli etkenler beden eğitimi dersleri ve spor ile ilgili çalışmalarıdır. Spor bireyde hem ruhsal hem zihinsel hem de sosyal açıdan yarar sağlamaktadır. Yaşadığımız zamanda sporun ülkemiz için soru işaretleriyle olması sporun faydalı olmasından ziyade daha çok ahlak kurallarının dışında hal ve hareketler sergilenmesi olduğu iddia edilmiştir (62).

Spor yapılabilmesi için belli koşulların sağlanması gerekir. Bu koşullar yapılan branştan branşa farklılık göstermektedir. Müsabaka alanları ve uygulanma şekilleri gibi farklı özelliklere sahiptirler. Yani her spor kendine ait ölçütleri vardır. Eğer ki bir birey bir sporu yaparsa o spor branşının kendine özgü olan kurallarını kabul edip ve o sporu benimsemiştir (59).

Ahlak kavramının spordaki önemi ise çok büyük olduğu söylenebilir. Bu sporun içinde bulunan bireyleri yetiştiren okulların etkisi oldukça fazladır. Okul da ise bu görev daha çok Beden Eğitimi Öğretmenine düşmektedir. Bireyin sporla tanışması herhangi bir branşla tam olarak ilgilenmesi ve yavaş yavaş bir branşta kendini gerçekleştirmesinin yanında Ahlaki olarak ta karar olma noktasına ulaşmasını sağlanması önemlidir.

Spor ile ilgili yarışmalarda kurallar branşa göre değişir. Hal ve hareketlerin sonuçları o müsabaka kurallarına göre değerlendirilir. Bazı davranışlar bazı sportif faaliyetlerde kural olarak belirlenirken aynı davranışlar farklı müsabakalarda kural dışı

hareket olup sporcular cezalandırılır. Mesela tekme atma hareketi karate müsabakaları için sayı kazandırırken tenis, futbol gibi müsabakalarda ceza sebebidir. Kuraldışı hareket olarak değerlendirilir. Onun için müsabakalardaki hal ve hareketlerin amacı önemlidir (63).

Müsabakalar hedeflerinin kazanmak olduğu bir tür üstünlük kurma mücadelesidir. Okullarda yapılan sportif etkinliklerde eğer bir öğrenci kendi yararına olacak ama olumsuz bir davranış sergileyeceği zaman kendisiyle ilgili mücadeleye girer. Bu tarz davranışları yaparken onları olumsuz etkileyecek ceza olgusuyla baş başa kalırlar. Bundan dolayı kurallara aykırı davranmama, ahlaki davranış olarak kabul edilebilir (64). Beden eğitimi ve sporun değerler sistemine birçok etkisinin olduğunu belirten Gürpınar yaptığı çalışmada yalan söylememe, saygı gibi bir çok önemli değere etkilediğini belirtmiştir (65). Sporda yapılan davranışlar ahlak ile iç içedir. Yapılan hal ve hareketler tek boyutlu şekilde sadece ahlakla alakalı değildir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ise eğer bir birey bir davranışta bulunuyorsa başka insanları da etkilediği içindir (66).

2.7. Karar Alma

Karar verme, oluşabilecek birden fazla durumlar arasında her türlü durumları hesaplayarak karar verecek ve bu gaye üzerinde uygulanacak yöntemdir (67). Karar alma zamanlarında, her kişinin kendine özgü yöntem çeşitlerinden birini seçtikleri belirlendiğini söylemiştir. Bu karar alma, yöntem çeşitlerinden birisi kişinin karar alma anında nasıl hareket edeceğini seçme işlemidir (68).

Ergenlik dönemindeki gençlerin karar alma zamanında özgüven eksikliği hissederler. Bu aşamada en önemli olgu özgüvendir. Ergenlik dönemiyle beraber özgüven artış gösterir. Eğer ki eksiklik varsa bu ebeveynlerin tutumları ve ergenlerin bazı konularda çok fazla imkân sağlamamasından kaynaklanır (69). Karar verme bilişsel bir süreçtir. Bu süreçte farklı yollar arasında birine gitmektir. Bilişsel süreç olarak bu yolları bir sıralamaya sokarak ayrıntılı ölçüp tartıp en uygun olanı seçmelidir (70).

2.8. Ahlaki Karar

Aydın' a göre ahlaki kararlarda ahlaki olgunluk düzeyi önemlidir. Eğer bir birey ahlaki olgunluğa ulaşmışsa bunun bireyin davranışlarıyla ve amaçları arasında iyi anlamda ve yüksek düzeyde bağlantı olduğunu söyleyebiliriz. Kişiler kendi istediği olayları erteleyebilirler ya da vazgeçebilirler bu kişilerde eşit şekilde davranmış olur. İki durumdaki en önemli farklılık bireyin daha fazla haz almasıdır (71).

Eğitimin içinde ahlaki karar alma olgusuna etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; okullar, öğretmenler, öğrenciler, bulunduğu konum. Eğitim öğretime başlayan öğrencileri etkileyen bu etmenlerden en öne çıkan öğretmenlerdir. Öğrenim gören bireyin öğrenim hayatında psikomotor, bilişsel ve duyuşsal alanda gelişimini sağlayan en önemli olgu öğretmen olduğunu unutulmamalıdır. Karar alma, ortadan bir problemi kaldıracak seçeneklerden birine yönelme durumudur. Eğer ki, sonuçlar oluşmadan tahmin etme önemli durumlarda daha iyi bir seçeneğe yol çizmek için önemlidir (72).

Deniz'e göre, karar alma bazı çeşitleri vardır. Bunlardan biri dikkatli karar alma şekli uygulayan, bu bireyler seçenekleri değerlendirirken özen gösterirler. Diğeri ise, kaçınan karar alma şeklidir. Bu bireyler ise kendisi seçim yapmaktansa başkalarının seçimlerini uygularlar. Bir başka karar alma şekli ise erteleyici şekildir. Bu durumda ise verilecek karar da elle tutulur bir neden olmadan kararları ertelerler. Panik karar verme şeklinde ise hızlıca çözümler uygulayıp davranışları düşüncesiz olabilir (73). Bireyin kendisi için ve yaşadığı toplum için bazı değerleri mevcuttur. Bu değerlerin toplamı bireyin ahlak felsefesini ortaya çıkarır. Diğeri bir anlamda kişinin olaylar ya da durumlar karşısındaki vereceği ahlaki kararların nedenlerini, hal ve hareketlerini açıklar (74).

2.9. Ahlak İle İlgili Bazı Yapılan Çalışmalar

Bu konu ile ilgili literatür taraması yapıldığında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.

Temel iki farklı grup belirleyerek 14-18 yaş aralığındaki bireylerin aile yanında ve yetiştirme yurdunda olanlarla cinsiyet faktörü baz almış. Moral gelişimlerini inceleyen Temel belirsiz cinsiyet rolü özellikleri ile karşıt cinsin özelliklerini barındıranların oranının fazla olduğunu söylemiştir (75). Özeri ise ahlak gelişimini ve eğitimini ele almıştır. Okul öncesi evrede ele alırken bireylerin annelerinin bakış açılarının çocuğun suça yönelik adalet gelişimini etkilediğini belirtmiştir. Yani anne tutumları ile adalet gelişimini anlamsız olarak bulduğunu belirtmiştir (76). Özeri'nin başka bir yaptığı çalışmada çocuk yaşı olarak 5 yaş alınmış ve bu çocukların suça adalet gelişimi ile anne tutumunun adalet gelişimine etkisi araştırmıştır. Anne tutumlarının adalet gelişimine etkisinin olduğunu belirtmiştir (76).

Şengün'ün yaptığı çalışmada ise ahlaki olgunluk düzeyi incelenmiş. Lise düzeyi baz alınmış. Araştırmada biyolojik, sosyal faktörler ve biyolojik faktörlerin etkilerine bakılmıştır. Etkileri ise öğrenim düzeyi, cinsiyet ve gelir düzeyi gibi faktörlerin ahlaki olgunluk düzeyini ne düzeyde etkilediğine bakılmıştır (24).

Graff karakter eğitimi ile ilgili yaptığı çalışmada hem lise hem de ortaokul düzeyinde eğitim programlarını incelemiştir. Graff bulgularında ise en öne çok, değerler arasında saygı ve dürüstlüğü ön plana çıktığını söylemiştir. Bu sonuca ulaşırken bile öğretmenlerin sınıflarda birçok fazla değeri belirlediğini de vurgulamıştır (77).

Gümüş yaptığı çalışmada ise Erzurum üniversitesinden seçilen 1377 öğrenci ile yaptığı çalışmada ahlaki gelişim düzeyi arasında farklılıkların kardeş sayısı, gelir düzeyi ve anne babanın okuryazarlık seviyesinin etkili olduğunu belirtmiştir (78).

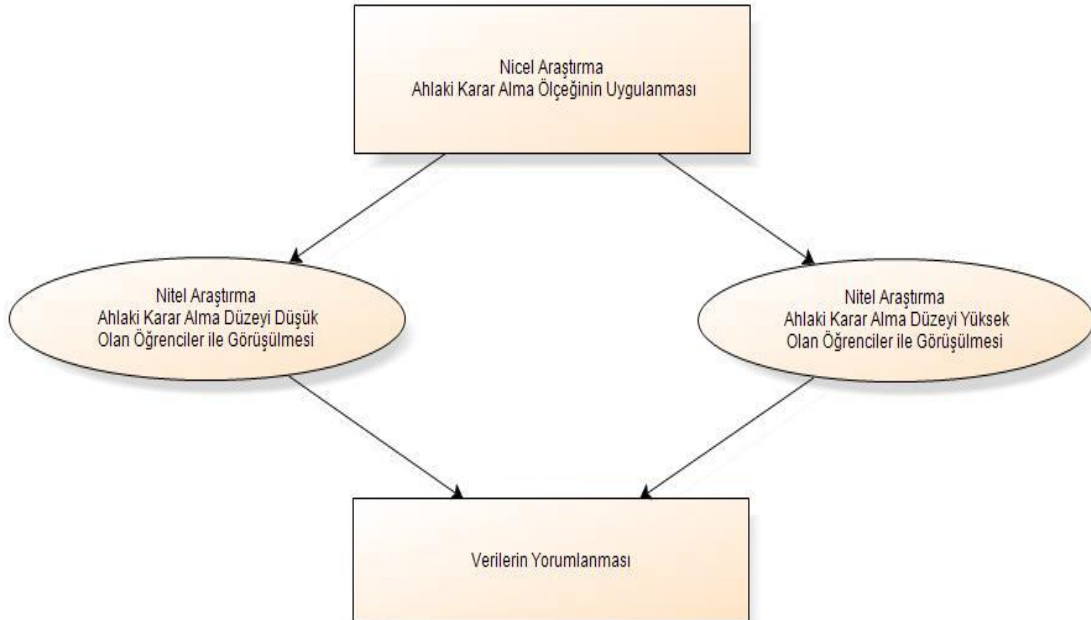
Kaya birden fazla üniversitede uyguladığı çalışmada bireylerin ahlaki yargıları geleneksel düzeyde olup, sınıf farklılığı, uyum düzeyi ve cinsiyet gibi olguların ahlaki yargı arasında farklılık bulmuştur (79).

Akandere spor yapan ve ya yapmayan öğrenciler arasında fark olduğunu söylemiştir. Ahlaki yargı olarak spor yapanların daha yüksek çıktığını söylemiş aynı yükseklik kız sporcuların da erkek sporcu oranla daha yüksek olduğunu belirtmiştir (80).

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ortaöğretimde okuyan ve okul sporlarında lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerinin belirlenmesi ve bu kararları etkileyen faktörlerin açıklamak amacıyla karma araştırma yöntemlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen iki aşama halinde ve birbiriyle bağıntılı olarak gerçekleşir. Bu araştırma deseninde, araştırma sorusuna birincil öncelikle karşılık veren nicel verilerin toplanması ve yorumlanması yapılır. Bu ilk aşamanın ardından nitel verilerin toplanması ve çözümlenmesi gelir. Nitel aşamanın gerçekleştiği ikinci aşama, birinci aşamanın (nicel aşama) sonuçlarının takip edilmesiyle gerçekleşir. Araştırmacı, nitel sonuçların ilk aşamadaki nicel sonuçların açıklanmasına nasıl yardımcı olduğunu yorumlar (81). Araştırmanın ilk bölümünde öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerini belirlemek için “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünü, nicel bölüm analizlerine göre ahlaki karar alma düzeyi en yüksek 15 öğrenci ve ahlaki karar alma düzeyi en düşük 15 öğrenci ile yapılan nitel görüşmeler oluşturmaktadır.

Şekil 3.1. Araştırma Deseni

3.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

3.1.2.1. Araştırmanın Evreni

Araştırma evrenini 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Malatya Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Orta Öğretim Okullarında Okul takımlarında lisanslı olarak spor yapan 8827 öğrenci oluşturmaktadır (82).

3.2. Araştırmanın Örneklem Grupları

3.2.1. Araştırmanın Nicel Örneklem Grubu

Araştırma örneklemini ise örneklem büyüklüğü için okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının görünüş sıklığı (p) %50 ve görüşmeyiş sıklığı (q-1) 0,5, yanılma düzeyinin t değeri 1,95 ve göz yumulabilir hatanın (d) 0,04 olarak alındığında bilinen evrenler için örneklem büyüklüğünün en az 566 öğrenciden oluşacağı hesaplanmıştır (118). Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği öğrencilere uygulanmıştır. Toplam 615 anket uygulanmış eksik ve hatalı verilerin çıkarılma işleminden sonra 592 anketin çözümlenmesi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma Örneklemine Seçilen Öğrencilerin Nitelikleri

Öğrencinin Nitelikleri	Özellikler	f	%
Cinsiyet	Erkek	424	71.6
	Kız	168	28.4
Yaş	14 yaş	75	12.7
	15 yaş	128	21.6
	16 yaş	202	34.1
	17 yaş	160	27.0
	18 yaş	27	4.6
	Sınıf düzeyi	9. sınıf	142
10. sınıf		145	24.5
11. sınıf		177	29.9
12. sınıf		128	21.6
Spor yapma yılı	1 yıl	75	12.7
	2 yıl	128	21.6
	3 yıl	202	34.1
	4 yıl	160	27.0
	5 yıl ve üstü	27	4.5
Branş	Bireysel sporlar	162	27.3
	Takım sporları	430	72.6
Okul türü	Anadolu liseleri	353	59.6
	Fen liseleri	18	3.0
	Meslek liseleri	62	10.4
	Spor lisesi	159	26.8
	Toplam		592

3.2.1.2. Araştırmanın Nitel Örneklem Grubu

Araştırmaya katılan öğrenci grubu amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkin kullanımını için bilgi bakımından zengin vakaların belirlenmesi ve seçilmesi için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir (83). Amaçlı örnekleme yöntemlerinden aşırı ya da aykırı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Aşırı veya aykırı durumlar normal durumlara göre daha zengin veri ortaya koyabilir ve araştırma problemini derinlemesine ve çok boyutlu bir biçimde anlamamıza yardımcı olabilir (84). Bu anlamda öğrencilerin ahlaki karar alma düzeyi en düşük ve yüksek öğrenci grubunun karar alma sürecini etkileyen nedenlerin tespit edilmesi ve açıklanması amacıyla aşırı ve aykırı durum örnekleme kullanılmıştır. Nicel araştırma kısmına katılan 592 öğrenciden en yüksek 15 öğrenci (Tablo 3.2) ve en düşük 15 öğrenci (Tablo 3.3) nitel araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilere kod isimler verilmiştir. Tablolarda gösterimi sırasıyla “Cinsiyet-Branş-Yaş” olarak “E-Futbol-15” ya da “K-Voleybol-16” şeklindedir. Aynı durumda birden fazla var ise ‘E-Futbol-15(2)’ şeklindedir.

Tablo 3.2. Ahlaki Karar Alma Tutum Puanları Yüksek Öğrenci Grubu

Öğrenci Kod İsmi	Spor Yapma Yılı	Okul Türü	Tutum Puanları
E-Futbol-15	4	Anadolu Lisesi	4.89
E-Futbol-16	3	Anadolu Lisesi	4.89
K-Bocce-15	4	Anadolu Lisesi	4.78
K-Oryantiring-16	2	Meslek Lisesi	4.78
E- Basketbol-15	1	Anadolu Lisesi	4.78
K- Dart-15	6	Anadolu Lisesi	4.78
E-Futbol-17	4	Anadolu Lisesi	4.67
E-Basketbol-16	3	Fen Lisesi	4.67
E- Futbol-15(2)	1	Anadolu Lisesi	4.67
K- Voleybol-17	4	Anadolu Lisesi	4.67
E- Bisiklet-17	5	Anadolu Lisesi	4.67
K- Basketbol-14	2	Anadolu Lisesi	4.56
K- Voleybol-15	3	Meslek Lisesi	4.56
E-Futbol-17(2)	1	Anadolu Lisesi	4.56
E-Basketbol-15(2)	4	Anadolu Lisesi	4.56
Toplam Tutum Ortalama Değeri			4.70

Tablo 3.3. Ahlaki Karar Alma Tutum Puanları Düşük Öğrenci Grubu

Öğrenci Kod İsmi	Spor Yapma Yılı	Okul Türü	Tutum Puanları
E-Futbol-17	2	Spor Lisesi	1.44
E-Futbol-16	3	Anadolu Lisesi	1.44
K-Basketbol-14	5	Anadolu Lisesi	1.88
K-Basketbol-16	4	Spor Lisesi	2
E- Futbol-15	4	Anadolu Lisesi	2.11
E- Teakwando-16	2	Anadolu Lisesi	2.11
K-Futsal-16	3	Anadolu Lisesi	2.11
E-Basketbol-18 (2)	1	Meslek Lisesi	2.22
K-Basketbol-14	3	Anadolu Lisesi	2.22
E- Futbol-16 (2)	4	Anadolu Lisesi	2.22
E- Basketbol-17	2	Meslek Lisesi	2.33
E- Futbol-16(3)	1	Meslek Lisesi	2.33
K-Voleybol-15	5	Anadolu Lisesi	2.33
E- Futsal-17	2	Anadolu Lisesi	2.33
E-Futsal-17(2)	1	Anadolu Lisesi	2.44
Toplam Tutum Ortalama Değeri			2.10

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

3.3.1. Araştırmanın Nicel Veri Toplama aracı

Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan anket (Ek-2) kullanılmıştır. Birinci bölümünü sporcu öğrencilerin demografik bilgileri oluşturmaktadır. Bu bölümde öğrencinin cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, spor yapma yaşı ve branşı yer almaktadır. İkinci bölümü, Lee ve ark tarafından geliştirilen Gürpınar'ın Türkçeye uyarladığı “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” oluşturmaktadır. Ölçek tek boyutta değerlendirildiği gibi hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı Korumak olmak üzere üç alt boyutta da değerlendirilebilmektedir. Bu üç alt boyutu olan toplam 9 maddeden 6 adedi olumsuz (1, 2, 4, 5, 6 ve 8. maddeler) ve 3 adedi de (3, 7 ve 9. maddeler) olumludur. Olumlu maddeler puanlanırken “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı “5” ile ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı ise “1” ile puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerin puanlanmasında da ” Kesinlikle katılmıyorum”

yanıtı “5” ile “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı da “1” ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının yüksek düzeyde; düşük puanların ise sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının düşük düzeyde olduğu anlamına gelmektedir (65). Alt boyutlara ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Hileyi benimsemek, birini aldatmak, yanıltmak için yapılan hal ve hareketler hile olarak nitelendirilir. Eğer ki müsabaka anında sporcu öğrenciler olumsuz ahlaki kararlarını sürekli sergilerse bu öğrenciler hile olgusunu benimsemiş olurlar. Ölçekte ise 1, 5 ve 8 numaralı sorular hileyi benimseme temalıdır (65).

Yarışma Severliği Benimsemek, belli kurallar çerçevesinde her iki rakibinde galibiyet için emek harcadığı oyun ve etkinliklerde kurallar çerçevesinde oyuna katılmadır. Ölçekte 2, 4 ve 6 numaralı sorular yarışma severliği benimseme temalıdır (65).

Adilce Kazanmayı Korumak ise sporcu öğrenciler bir müsabakada eğer hakkettiklerini düşünürlerse kazanmayı hedefler. Kazanmak için farklı yollar aramazlar. Hak eden kişilerin kazanmalı düşüncesine sahiptirler. Ölçekte 3, 7 ve 9 numaralı sorular adilce kazanmayı benimseme temalıdır (65).

Tablo 3.4. Ölçeğin Değerlendirme Tablosu

Tutum Puanı	Ahlaki Karar Alma Tutum Düzeyleri
1 – 1,8 puan arası	Çok olumsuz
1,9 – 2,6 puan arası	Olumsuz
2,7 – 3,4 puan arası	Kararsız
3,5 – 4,2 puan arası	Olumlu
4,3 – 5 puan arası	Çok olumlu

3.3.2. Araştırmanın Nitel Veri Toplama Aracı

Sporcu öğrencilerin ahlaki karar almalarını etkileyen nedenlerin tespit edilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu alanında uzman 3 öğretim üyesine gönderilmiş ve ardından gerekli düzetmeler yapılmıştır. Daha sonra 3 öğrenci ile deneme görüşmeleri yapılmış ve son düzetmelerden sonra mülakat formu son halini almıştır (Ek-4). Sporcu öğrencilerle ilgili görüşmeler 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda yüz yüze nitel araştırma tekniklerine uygun bir şekilde yapılmıştır. Görüşmeler 40-50 dakika arasında değişmiş olup veri kaybının yaşanmaması için ses kayıt cihazına

kaydedilmiştir. Görüşmeler öncesinde ses kaydının alınabilmesi için Malatya Milli eğitim Müdürlüğünden ve ailelerinden gerekli izinler alınmıştır. Görüşmelerin ses kaydı sonucu elde edilen veriler Word belgesine aktarılmıştır. Herhangi bir veri kaybı yaşanmaması için ses kaydı ve Word metin belgesi karşılaştırılmıştır

3.4. Araştırmanın Veri Analiz Teknikleri

3.4.1. Araştırmanın Nicel Veri Analizi

Araştırmanın nicel veri analizleri kullanılacak test yöntemlerinin belirlenmesi için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri +2 ile -2 arasında olduğu için parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır (85). İkili karşılaştırmalar için bağımsız gruplar t testi, çoklu karşılaştırmalar için Tekyönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Anova testi sonrası Post Hoc testi için Scheffe testi kullanılmıştır. Anlamlılık $\alpha=0.05$ düzeyinde sınanmıştır.

Tablo 3.5. Araştırmanın Nicel Verilerine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Hileyi Benimsemek	Yarışma severlik	Adilce kazanmak	Toplam
N	592	592	592	592
X	4.23	3.18	4.18	3.86
Ss	0.90	1.07	0.85	0.66
Çarpıklık	-1.33	-.074	-1.36	-0.57
Basıklık	1.46	-0.76	1.88	0.21

Araştırmanın istatistiki analizlerin etki büyüklükleri için bağımsız gruplar T testi için Cohen's d ve Anova testi için Eta Kare (η^2) katsayılarına bakılmıştır. Araştırmada yapılan T-testi analizlerinde anlamlı çıkan sonuçların etki büyüklüklerinin 0.38 (orta) ve 0.69 (büyük) olduğu görülmüştür. Araştırmamızın T-testi anlamlı sonuçları “orta” ve “büyük” etki büyüklüklerine sahiptir (119, 120).

Araştırmada yapılan ANOVA analizlerinde anlamlı çıkan sonuçların etki büyüklüklerinin 0.000 ve 0.000 olduğu görülmüştür. Araştırmamızın ANOVA anlamlı sonuçlarının “küçük” etki büyüklüklerine sahiptir (119).

3.4.2. Araştırmanın Nitel Veri Analizi ve Güvenirlik Analizi

Araştırmada word haline getirilen veriler Nvivo 9.0 paket programına aktarılmış ve içerik analizleri yapılmıştır. İçerik analiziyle öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerini

etkileyen faktörleri, açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (84). İçerik analizi yoluyla sporcu öğrencilerin ahlaki karar almalarını etkileyen faktörler kodlar, kategoriler ve temalar yoluyla bir araya getirilmiş ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyip yorumlanmıştır (84). Ayrıca içerik analizleri destekleyen betimsel analizler yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliği için sporcu öğrencilerin yarı-yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar nitel araştırma konusunda uzman başka bir öğretim üyesi tarafından incelenmiş “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan kodlar tartışılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır (86).
$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})}$$
 formülüne göre kod ve kategoriler için 34 kod ve kategori için görüş birliği 5’u için görüş ayrılığı olmuştur. Burada elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir. Güvenilirlik katsayısı 0.85 çıkmıştır. Uzmanlar araştırma için güvenilirlik hesabının 0.70’in üzerinde çıkmasını güvenilir kabul etmektedir (86).

3.5. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma ile ilgili etik kaygıların azaltılması için aşağıdaki işlemler yapılmıştır.

- İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan araştırmanın bilimsel etik kurallar çerçevesinde yapıldığına dair rapor alınmıştır (Ek-7).
- Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden kurum izin alınmıştır (Ek-6).
- Nitel görüşmeler için öğrencilerin ailelerinden ses kaydının alınabilmesi için “Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu” (Ek-3) imzalatılmıştır.
- “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutum Ölçeğinin” kullanılması için sorumlu yazardan izin alınmıştır (Ek-5).
- Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

Ayrıca bu araştırma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler birimi tarafından TYL-2018-1353 proje kodu ile desteklenmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Araştırmanın Nicel Bulguları

Tablo 4.1. Sporcu Öğrencilerin Karar Alma Tutum Düzeyleri

Alt Boyutlar	N	X	Ss	Ahlaki Karar alma düzeyleri
Hileyi Benimsemek	592	4.23	0.90	Olumlu
Yarışma Severliği Benimsemek	592	3.18	1.07	Kararsız
Adilce Kazanmayı Korumak	592	4.17	0.85	Olumlu
Genel Ahlaki Karar Alma Tutumu	592	3.86	0.66	Olumlu

Tablo 4.2. Sporcu Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	Ss	t	p	Cohen's d
Erkek	424	3.78	0.68	4.80	0.000*	0.69
Kız	168	4.07	0.56			

*p<0.05

Tablo 4.2’de sporcu öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki karar alma tutumlarının bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir. Araştırmaya katılan erkek sporcu sayısı 424 kız sporcu sayısı 168’dir. Tablo incelendiğinde toplam genel ahlaki karar alma düzeylerinde erkek sporcularda aritmetik ortalama ($x=3.78$) kız sporcularda ($x=4.06$) olarak tespit edilmiştir. Aralarındaki istatistiki açıdan bir fark olup olmadığı incelendiğinde ($p=0.00$) anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3. Sporcu Öğrencilerin Yaptıkları Spor Branşlarına Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Branş Çeşidi	N	X	Ss	t	p	Cohen's d
Bireysel	162	3.98	0.61	592	0.008*	0.38
Takım	430	3.82	0.67			

*p<0.05

Tablo 4.3' de sporcu öğrencilerin yaptıkları spor branşlarına göre ahlaki karar alma tutumlarının bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir. Araştırmaya katılan bireysel sporcu sayısı 162 takım oyunu sporcu sayısı 430'dur. Tablo incelendiğinde toplam genel ahlaki karar alma düzeylerinde bireysel sporcularda aritmetik ortalama ($x=3.98$) takım oyunu sporcularda ($x=3.82$) olarak tespit edilmiştir. Aralarındaki istatistiki açıdan bir fark olup olmadığı incelendiğinde ($p=0.08$) anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.4. Sporcu Öğrencilerin Yaşlarına Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları

Yaş	N	X	Ss	Anova Testi		
				f	η^2	p
14 Yaş	72	4.03	0.65	2.46	0.051	0.054
15 Yaş	128	3.89	0.82			
16 Yaş	202	3.88	0.93			
17 Yaş	160	3.77	0.97			
18 Yaş	27	3.68	1.14			

$p>0.05$

Tablo 4.4' te sporcu öğrencilerin yaşlarına göre ait ahlaki karar alma tutumlarının Anova testi sonuçları verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde 14 yaşında 72, 15 yaşında 128, 16 yaşında 202, 17 yaşında 160 ve 18 yaşında 27 sporcu öğrenci bulunmaktadır. Sporcu öğrencilerin yaşlarına göre genel olarak incelendiğinde 14 yaş sporcular aritmetik ortalaması ($x=4.03$), 15 yaş sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.89$), 16 yaş sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.88$), 17 yaş sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.77$), 18 yaş sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.68$) olduğu tespit edilmiştir. Anova testi sonucuna göre yaş gruplarında ($p=0.054$) anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.5. Sporcu Öğrencilerin Spor Yapma Yıllarına Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları

Spor yapma yılı	n	X	Ss	Anova Testi			Scheffe testi	
				f	η^2	p	Grup	p
1 yıl	75	3,99	0.57					
2 yıl	128	3,83	0.69					
3 yıl	202	3,79	0.72	5.81	0.051	0.000*	1-5 4-5	0.021
4 yıl	160	3,97	0.60					
5 ve üstü	27	3,65	0.69					

*p<0.05

Tablo 4.5’de incelendiğinde 1 yıl spor yapan sporcular aritmetik ortalaması (x=3.99), 2 yıl spor yapan sporcular aritmetik ortalaması (x=3.83), 3 yıl spor yapan sporcular aritmetik ortalaması (x=3.79), 4 yıl spor yapan sporcular aritmetik ortalaması (x=3.97), 5 yıl ve üzeri spor yapan sporcular aritmetik ortalaması (x=3.65) olduğu tespit edilmiştir. Anova testi sonucuna göre gruplarda (p=0.00) anlamlı bir fark bulunmuştur. Aralarındaki farkın hangi gruplarda kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan Post-hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Scheffe testi sonucuna göre 1-5 ile 4-5 gruplar arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.6. Sporcu Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Ait Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Anova Testi Sonuçları

Okul Türü	n	Xx	Ss	Anova Testi			Scheffe testi	
				f	η^2	p	Grup	p
Anadolu Lisesi	353	3.91	0.64					
Fen lisesi	18	3.73	0.75	2.93	0.015	0.033*	1-3	0.042
Meslek lisesi	62	3.68	0.74					
Spor Lisesi	159	3.82	0.62					

*p<0.05

Tablo 4.6’te sporcu öğrencilerin okul türlerine göre ait ahlaki karar alma tutumlarının Anova testi sonuçları verilmiştir. Toplamda Anadolu lisesi 353, fen lisesi 18, meslek lisesi 62 ve spor lisesi 159 sporcu öğrenci tespit edilmiştir.

Sporcu öğrencilerin okul türlerine göre genel olarak incelendiğinde Anadolu lisesi öğrenci sporcuların aritmetik ortalaması ($x=3.91$), fen lisesindeki sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.73$), meslek lisesindeki sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.68$), spor lisesindeki sporcular aritmetik ortalaması ($x=3.82$) olduğu tespit edilmiştir. Anova testi sonucuna göre okul türü gruplarında ($p=0.033$) anlamlı bir fark bulunmuştur. Aralarındaki farkın hangi okul türlerinden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan post-hoc testlerinden Scheffe kullanılmıştır. Scheffe testi sonucuna göre 1-3 grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Nitel Bulguları

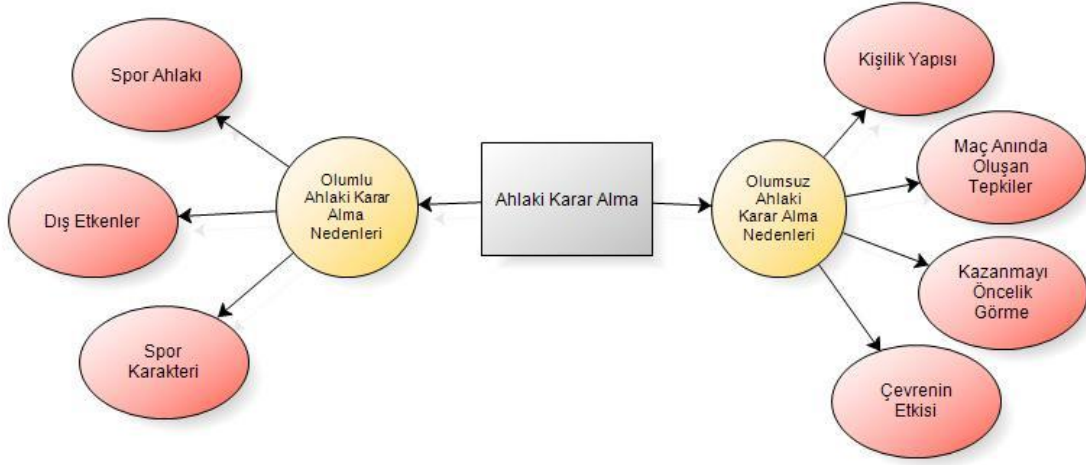
Araştırmada ortaöğretimde öğrenim gören aynı zamanda okul sporlarından bireysel ya da takım halinde müsabakalara katılan ahlaki karar alma tutumları en yüksek ve en düşük 30 öğrenci ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen ham veriler Nvivo 9.00 paket programına yüklenmiştir.

Tablo 4.7. Sporcu Öğrencilerin Karar Alma Tutum Düzeyleri En Düşük 15 Öğrenci ve En Yüksek 15 Öğrencinin Ortalamaları

Alt Boyutlar	N	X	Ss	Ahlaki Karar alma düzeyleri
En düşük 15 öğrenci	15	2.10	0.30	Olumsuz
En yüksek 15 öğrenci	15	4.70	0.11	Çok Olumlu
Genel Ahlaki Karar Alma Tutumu	592	3.86	0.66	Olumlu

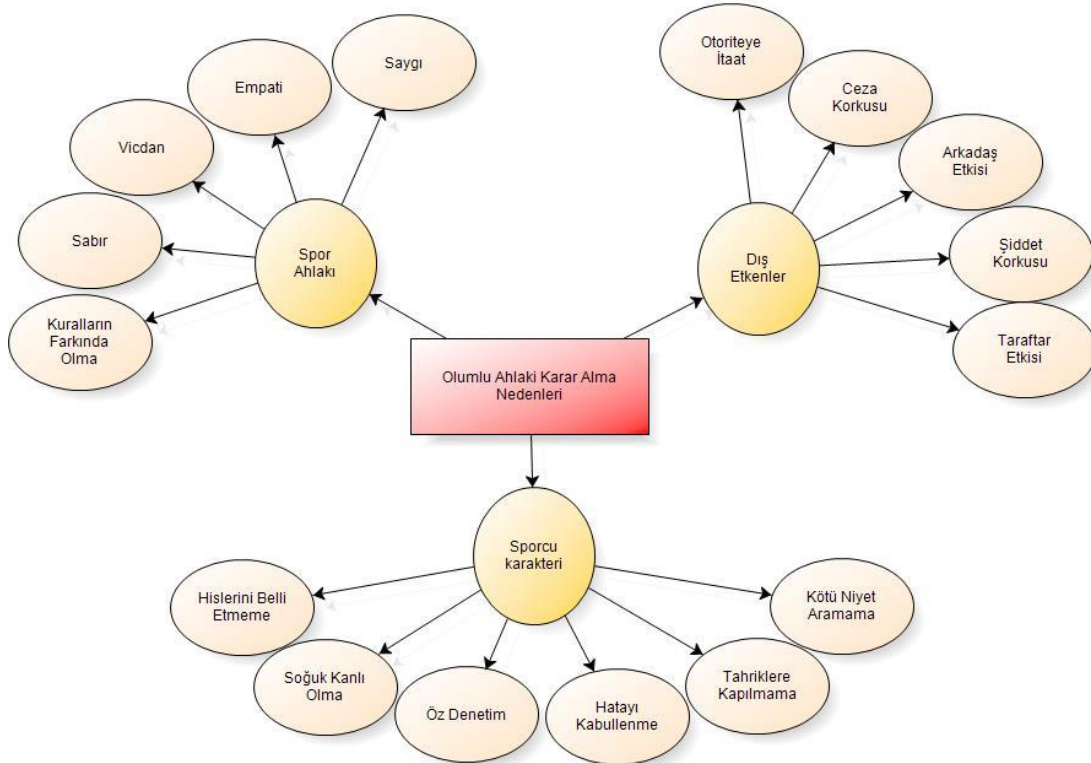
Paket programda öğrencilerin kişisel bilgilerini saklı tutmak için her bir öğrenciye sırayla branş, cinsiyet ve yaş “ (E-Futbol- 14)” vb. şeklinde kodlar verilmiştir. Daha sonra verilere içerik analizi ve betimsel analizler yapılmıştır.

Araştırmanın nicel bulguları sonucunda ahlaki karar alma düzeyi yüksek ve düşük çıkan sporcu öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda iki ana tema altında toplanmıştır. Olumlu ahlaki kararlar ve olumsuz ahlaki kararlardır.

Şekil 4.1. Ahlaki Karar Alma Tema ve Kategorileri

Ahlaki karar alma iki temaya ayrılmıştır. Olumsuz ahlaki karar alma teması, çevrenin etkisi, kazanmayı öncelik görme, kişilik yapısı ve maç anında oluşan tepkiler kategorilerinden oluşmuştur. Olumlu ahlaki karar alma teması ise spor ahlakı, dış etkenler ve sporcu karakteri kategorilerinden oluşmuştur

Şekil 4.2. Olumlu Ahlaki Karar Alma Teması

Şekil 4.2’de görüldüğü üzere olumlu ahlaki karar alma teması üç kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler şunlardır; spor ahlakı, dış etkenler ve sporcu karakteridir.

Sporcu ahlaki kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. bu kodlar kuralların farkında olma, empati, saygı, sabır, vicdan olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans kuralların farkında olma olarak görülürken en düşük frekans ise sabır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.8. Olumlu Karar Alma Teması Sporcu Ahlakı Kategorisi Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntıları

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumlu Karar Alma	Sporcu Ahlakı	1.Kuralların farkında olma	7	E-Futbol-17: “Hayır, öyle bir şey yapmam. Çünkü yarışma ona göre düzenlenir kurallara uymak zorundayız.”
		2.Empati	6	K-oryantiring-17: “Bunu istemem şampiyonluk gitse bile bir yıl daha çok çalışılır gelecek yıl daha iyi olur sana yapılmayacak bir hareketi başkasına da yapılmasını istemem.”
		3.Saygı	5	E-Bisiklet-17: “Sonuçta herkes emek vermiş saygısızlık yapmamak şartıyla hakeme söyledim aslında hiç umursamamak rakibi bir daha çok tahrik eder.”
		4.Sabır	4	K-Voleybol-15: “Rakibin hatasını anlamasını ya da hakemin rakibin yaptığı yanlış hareketleri görmesini beklerim”
		5.Vicdan	5	K-Bocce-15: “Vicdan denen bir şey var ben kupayı aldığım zaman hak ettiğimi düşünmeyeceksem rahat etmeyeceksem söylerim diye düşünüyorum.”

Dış etkenler kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar taraftar etkisi, ceza korkusu, arkadaş etkisi, otoriteye itaat, şiddet korkusu olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans arkadaş etkisi olarak görülürken en düşük frekans ise şiddet korkusu olduğu belirlenmiştir.

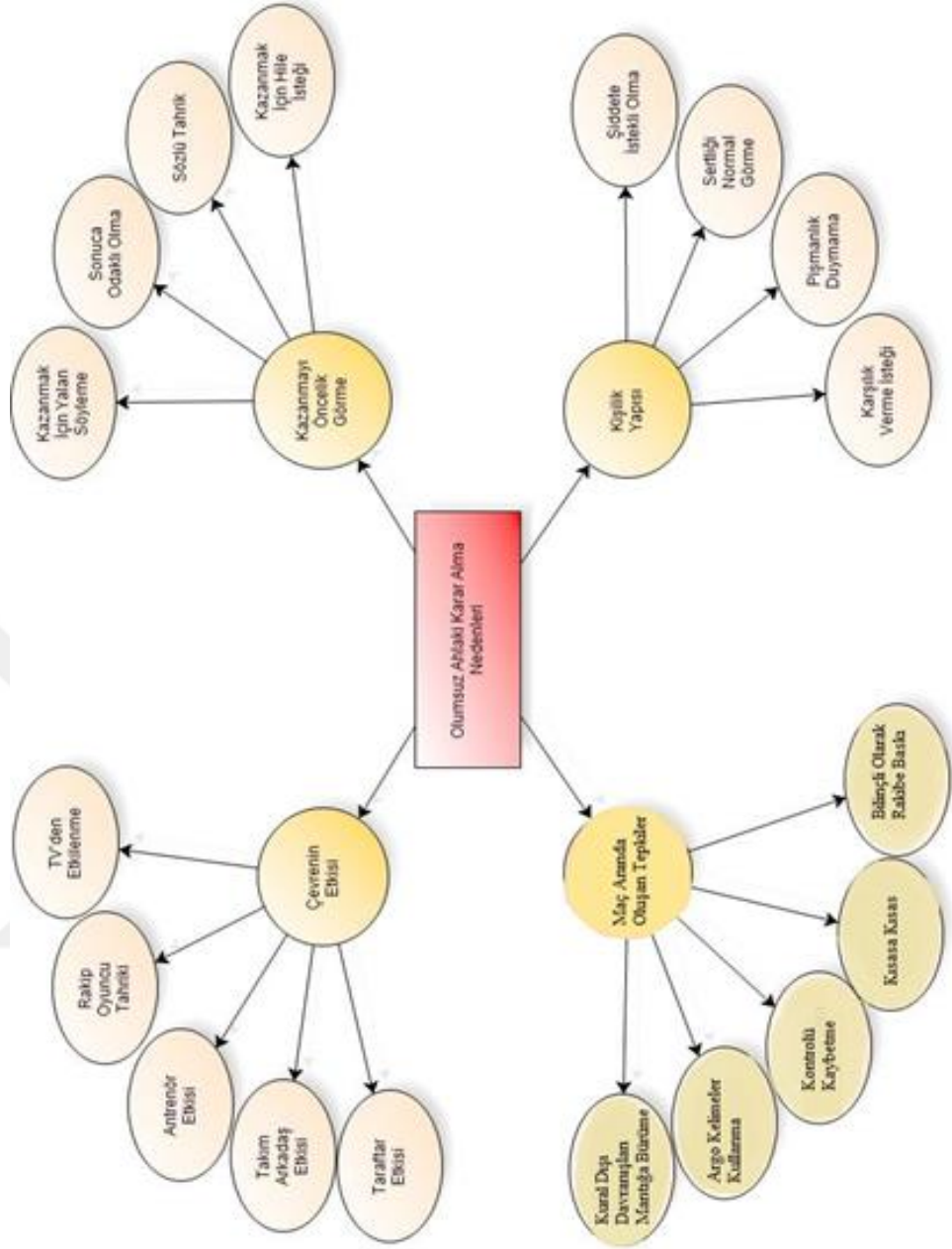
Tablo 4.9. Olumlu Karar Alma Teması Dış Etkenler Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntıları

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumlu karar alma	Dış Etkenler	1.Taraftar Etkisi	6	E-Futbol-15(2): <i>'Taraftarlar etkiler motive ederler rakip taraftarı duymamazlıktan gelirim.'</i>
		2.Ceza Korkusu	8	K-Voleybol-17: <i>'Çünkü yarışma ona göre düzenlenir kurallara uymak zorundayız. Kural dışı bir harekette oyun dışı kalabilirim''</i>
		3.Arkadaş Etkisi	9	E-Basketbol-16: <i>'Arkadaşlarım motive edici konuşmalar yaparlar. Birlikte oynayınca farklı oluyor.'</i>
		4.Otoriteye İtaat	7	E-Basketbol-16: <i>'Müsabakayı hakem yönetir o varken kimse kural dışı hareket edemez. Zaten antrenörüm de müsaade etmez'</i>
		5.Şiddet Korkusu	5	K-Basketbol-16: <i>'Rakibin bana vurmasından korkarım'.</i>

Sporcu karakteri kategorisi 6 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar tahriklere kapılmama, hatayı kabullenme, rakibin tahrikinden etkilenmeme, öz denetim, soğukkanlı olma, kötü niyet aramama ve hislerini belli etmeme olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans özdenetim olarak görülürken en düşük frekans ise soğukkanlı olma olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.10. Olumlu Karar Alma Teması Sporcu Karakteri Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntıları

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumlu Karar Alma	Sporcu Karakteri	1.Tahriklere kapılmama	10	K-Dart-15: <i>'Rakip morelimi bozmak için çabalarsa tepkisiz kalırım, kimseye fark ettirmemeye çalışıyorum.'</i>
		2.Rakibin tahrikinden etkilenmeme	6	E-Futbol-15(2): <i>'Duymamış gibi davrandım. Oyuna motive olmaya çalışırım.'</i>
		3.Öz denetim	7	E-Basketbol-15: <i>'Yapma derim ama ona kadar yapsa da ben karşılık veremem kendimi tutarım.'</i>
		4.Soğukkanlı olma	4	E-Bisiklet-17: <i>'Soğukkanlı olduğum için heyecanın çabuk gidiyor.'</i>
		5.Kötü niyet aramama	5	E-Futbol-16: <i>'Rakip oyuncu eğer kural dışı bir hareket yapıyorsa yanlışlıkla yapmış olabilir.'</i>
		6.Hislerini belli etmeme	6	K-Voleybol-17: <i>'Ben biraz yapılı bir kızım o yüzden kilo mal laf ediyorlardı hem sahada hem de taraftarlar tribün yapıyordu Buna tepki olarak daha iyi oynayarak daha hırslı oynayarak cevap vermeye çalışıyorumdur.'</i>

Şekil 4.3. Olumsuz Ahlakî Karar Alma Teması

Ahlakî karar alma iki temaya ayrılmıştır. Olumsuz ahlakî karar alma teması, çevrenin etkisi, kazanmayı öncelik görme, kişilik yapısı ve maç anında oluşan tepkiler kategorilerinden oluşmuştur.

Çevrenin etkisi kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar taraftar baskısı, rakip oyuncuların tahriki, tv'den etkilenme, antrenör etkisi ve takım arkadaşlarından etkilenme olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans arkadaş etkisi olarak görülürken en düşük frekans antrenör etkisi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.11. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Çevrenin Etkisi Kategorisi Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntılar

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumsuz ahlaki karar alma	Çevrenin etkisi	1.Taraftar baskısı	4	E-Futbol-17: “Beni en çok etkileyen faktör seyirci oluyor. Rakip takımdan ziyade kendi takımımın seyircisi beni heyecanlandırıyor.”
		2.Rakip oyuncuların tahriki	9	E-Futsal-16: “Başıma böyle bir olay geldi geçen seneki okullar arası futsal müsabakalarında rakip bana birebir ikili mücadelede dirsek attı.”
		3.Tv den etkilenme	4	E-Futbol-16(3): “Zidane’in yaptığı hareketi onaylıyorum kesinlikle hak edilen bir hareketti. Materazzi hak etmişti.”
		4.Takım Arkadaş etkisi	11	E-Basketbol-17: “Genelde arkadaşlarım değil de ben onlara söylerim yavaş oynamayan sert oynayın gerekirse bir kavgaya çıkarsa arkanızdayız.”
		5.Antrenör etkisi	3	K-Futsal-16: “Devre arası antrenör geldi. Neyden korkuyorsunuz onlar sert oynarsa sizde sert oynayın onlar vuruyorsa sizde vurun dedi”

Kazanmayı öncelik görme kategorisi 4 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar Kazanmak için hile isteği, Kazanmak için yalan söyleme, Sözlü tahrik ve Sonuca odaklı olma olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans Sözlü tahrik olarak görülürken en düşük frekans Kazanmak için her şeyi yapma olduğu belirlenmiştir

Tablo 4.12. Olumsuz Karar Alma Teması Kazanmayı Öncelik Görme Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntılar

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumsuz ahlaki karar alma	Kazanmayı öncelik görme	1.Kazanmak için hile isteği	11	E-Teakwando-16: “Kazanmak için her şeyi yaparım spor içinde her şeyi yapılır uyanıklık da çok önemli bu yüzden işini bileceksin ona göre davranacaksın.”
		2.Kazanmak için yalan söyleme	10	K-Basketbol-16: “Kazanmak benim için çok önemli bu kural dışı hareketi yapabildiysem ve ben şampiyon ilan edilirsem herhangi bir tepkide bulunmam. Yalan söylerim kesinlikle yaparım.”
		3.Sözlü tahrik	12	E-Basketbol-18(2): “Sözle tahrik etmeyi severim mesela oyuncu yanından geçerken kulağına bir şeyler fısıldarım. Moralini bozmaya çalışırım.”
		4.Sonuca odaklı olma	9	E-Futsal-17: “yalırlıkla avantaj elde edersem tepkim olmaz hakeme söylemem olduğu gibi devam edelim rakip daha iyisi zaten kazanırdı haticeye değil neticeye bakmalıyız.”

Maç anında tepkiler kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar bilinçli olarak rakibe baskı, kontrolü kaybetme, argo kelime, kısasa kısas ve kural dışı davranışları mantığa bürüme olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans kısasa kısas olarak görülürken en düşük frekans kontrolü kaybetme olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.13. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Maç Anında Oluşan Tekiler Kategorisi Kodları, Frekansları Ve Doğrudan Alıntılar

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumsuz ahlaki karar alma	Maç anında oluşan tepkiler	1.Bilinçli olarak rakibe baskı	9	E-Basketbol-14: <i>“Basketbolda psikoloji çok önemli rakibin inançlarını kırarsan 1-0 öne geçmiş olursun.”</i>
		2.Kontrolü kaybetme	7	E-Futbol-15: <i>“Büyük bir tepki verdim neler söylediğimi tam olarak hatırlamıyorum ama hakemin üstüne bir de yürümüştüm “kör müsün gibi ” bir şeyler söylemiş olmalıyım sarı kart yemiştım.”</i>
		3.Argo kelime	11	E-Futbol-15: <i>“Büyük bir tepki verdim neler söylediğimi tam olarak hatırlamıyorum ama bir de hakemin üstüne yürümüştüm “kör müsün gibi ” bir şeyler söylemiş olmalıyım sarı kart yemiştım.”</i>
		4.Kısasa kısas	12	E-Futsal-17(2): <i>“Rakip bana ne yaparsa aynı şekilde karşılığını veriyorum. Ona kadar ileri giderse bende o kadar ileri giderim. rakibe vururum ya da tekme bile atarım.”</i>
		5.Kural dışı davranışları mantığa bürüme	9	K-Futsal-16: <i>“Sporcunun ruhunda sinirlenmek vardır ve hemen karşılık vermeye bakar.”</i>

Kişilik yapısı kategorisi 4 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar sertliği normal görme, şiddete istekli olma, karşılık verme isteği ve pişmanlık duymama olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans sertliği normal görme olarak görülürken en düşük frekans pişmanlık duymama olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.14. Olumsuz Ahlaki Karar Alma Teması Kişilik Yapısı Kodları, Frekansları ve Doğrudan Alıntılar

Tema	Kategori	Kod	Frekans	Doğrudan alıntı
Olumsuz ahlaki karar alma	Kişilik yapısı	1.Sertliği normal görme	10	E-Futsal-17: “Dar bir alanda oynanan bir oyun futbol zaten agresif bir oyun. Bunu zaten küçük bir alanda oynuyoruz. Rakip bize bir şey yaparsa karşılığını veriyoruz gayet doğal.”
		2.Şiddete istekli olma	8	K-Basketbol-16: “Ben sporda sertliğin normal olduğunu görüyorum çünkü spor yaparken dışarıdan güzel görünmesi değil sonucun önemli olduğunu düşünüyorum.”
		3.Karşılık verme isteği	9	E-Futbol-15: “Ben de aynısını ona yaparım önce o yaptıysa zaten önce onun cezası olması lazım. Rakip ceza alacaksa ben de ceza almaya göze alırım.”
		4.Pişmanlık duymama	5	E-Basketbol-17: “Karşı taraf yaptığında ceza almıyorsa ben de yaptığım zaman herhangi bir pişmanlık duymuyorum.”

5. TARTIŞMA

5.1. Okul Sporlarındaki Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarını Etkileyen Nedenlerle İlgili Nicel Tartışma

Bu çalışma orta öğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması amacıyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada öğrencilerin ahlaki karar alma düzeyi en düşük ve yüksek öğrenci grubunun karar alma sürecini etkileyen nedenlerin tespit edilmesi ve açıklanması amacıyla nicel araştırma kısmına katılan 592 öğrenciye “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmaya katılan erkek sporcu sayısı 424 kız sporcu sayısı 168’dir. En yüksek 15 ve en düşük 15 öğrenci yapılan yüz yüze görüşmelerde ortaya çıkan verilerden oluşturmaktadır. Bu bulgulara ilişkin tartışmalar, kavramsal çerçevede belirtilen bilgiler ile ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalar dâhilindedir.

Sporcu öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki karar alma tutumları incelenmiştir. Cinsiyetlere göre bakıldığında erkeklerin ortalaması kızların ortalamasından yüksek olduğu görülmüştür. Erkek ve kız sporcuların aralarında bir fark olup olmadığına bakılmıştır ve sonuçlara göre istatistiki olarak anlamlı bir fark çıkmıştır. Yarışma Severliği Benimsemek boyutunda erkeklerin aritmetik ortalaması, kızların aritmetik ortalamasından düşük olduğu olarak görülmüştür. Erkek ve kız sporcuların aralarında sonuçlarına göre istatistiki olarak anlamlı bir fark çıkmıştır. Adilce Kazanmayı Korumak temasında erkeklerin ortalaması kızların ortalamalarından düşük olduğu görülmektedir. Aralarında istatistiki açıdan bir fark bulunmamıştır. Genel Ahlaki Karar Alma düzeylerinde erkek sporcularda aritmetik ortalaması, kız sporcuların ortalamasından düşük olduğu tespit edilmiştir. Aralarındaki istatistiki açıdan bir fark olup olmadığı incelendiğinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ortaöğretimde öğrenim gören ve okul sporlarında müsabakalara katılan öğrencilerin ahlaki karar almasına cinsiyet, branş türü, spor ile uğraştığı yıl sayısı ve okuduğu okul türü açısından farklılık göstermiştir. Fakat ahlaki karar alma da yaş faktörü etki etmediği görülmüştür. Sebebi olarak ergenlik döneminin belli bir zaman aralığını kapsadığı söylenebilir.

Leming, ahlaki yargı ve ahlaki düşünce arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. A.B.D’de yapılan 60 öğrenci ile yaptığı çalışmada bu bulgulara ulaşmıştır. Bulguların devamında yaş küçük olan öğrencilerin ahlaki yargı olarak bulunduğu evreler

daha düşük olduğunu söylemiştir (87). Yaş ilerledikçe çevresel etkenlerin bireyi daha fazla etkilediği için belirli zaman sonra yaş faktörünün de etkileneceği düşünülebilir.

Ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisini inceleyen Güler, çalışmasında ilköğretim okulları II. kademe ve spor yapan öğrencilerinin cinsiyet faktörüne göre ahlaki yargı düzeyleri ele almıştır. Grupların puan ortalamaları arasında hesaplanmış. Bu sonuca göre grupların puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Puan ortalamalarına bakıldığında spor yapan kız öğrencilerin spor yapan erkek öğrencilere kıyasla ahlaki yargılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Güler'in araştırması bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Gürpınar, çalışmasında ahlaki karar alma tutumlarını incelemiştir. Bireyler sporcu ortaokul ve lise öğrencileridir. Kızların hileyi ve yarışma severliği erkeklerden daha az önemsedikleri ayrıca adilce kazanmayı ise daha çok benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesi, spor branşı, cinsiyet, sporculuk tecrübesi ve spor türüne göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur (65).

Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlâkî Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi isimli çalışmada lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin ortaya konması amacıyla gerçekleştirmiştir. Örneklemi oluşturan öğrencilerin Ahlâkî Olgunluk Ölçeği puanlarının öğrencinin cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini bakılmış grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur Söz konusu farklılık kız öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir (88).

Bir başka çalışma da ailenin ahlaki durumu ya da sosyal farklılıklardan kızların sosyal alan da yaklaşık olarak bir buçuk ya da iki yıl önde olmalarından kaynaklı lehine sonuç bulunmuştur (89).

Sporcu öğrencilerin yaptıkları spor branşlarına göre ahlaki karar alma tutumlarına bakılmıştır. Yaptıkları spor branşlarına göre bakılan sonuçlara göre hileyi benimsemek boyutunda bireysel sporcuların aritmetik ortalaması, takım oyunu oyuncularının aritmetik ortalamasından büyük olarak tespit edildiği görülmüştür. Bireysel ve takım oyunu sporcuların aralarında bir fark olup olmadığını istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu çıkmıştır. Yaptıkları spor branşlarına göre yarışma severliği benimsemek boyutunda bireysel sporcuların aritmetik ortalaması, takım oyunu sporcuların aritmetik ortalamasından fazla olarak tespit edildiği görülmüştür. Bireysel ve takım oyunu sporcuların aralarında anlamlı bir fark çıkmıştır. Adilce kazanmayı korumak boyutunda bireysel sporcuların aritmetik ortalaması, takım oyunu sporcularından daha düşük aritmetik

puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Aralarında istatistiki açıdan bir fark bulunmamıştır. Genel ahlaki karar alma düzeylerinde bireysel sporcularda aritmetik ortalaması, takım oyunu sporcularından daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Aralarındaki anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırmada tenis, futbol ve hentbol branşlarındaki sporcuların, sporcuların ahlaki yargılarında fiziksel müdahalenin çok önemli bir etkisinin olduğu, sporcuların ahlaki gelişim puanlarının düşük olduğu yönündeki çalışmalarında belirtmişlerdir. Fiziksel müdahale düzeyleri yüksek olan sporların daha düşük ahlaki düzeylerle ilişkili olduğu ve sporcuların ahlaki yargılarının spor türüne, rekabet düzeyine ve sporsal faaliyetlere katılım düzeyine göre değiştiği belirlenmiştir (90).

Ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisini inceleyen Güler, çalışmasında ilköğretim okulları II. kademe ve spor yapan öğrencilerinin faktörüne göre ahlaki yargı düzeyleri ele almıştır. Spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri yaptığı branşlara göre karşılaştırmalarla incelenmiştir. Bu bulguya göre öğrencilerin spor branşlarına göre ahlaki yargı düzeyleri arasında anlamlı farklılık yoktur. Yani öğrencilerin yaptıkları spor branşları onların ahlaki yargılarında farklılığa yol açmamaktadır (91).

Lee ve ark.nın çalışmasının sonuçları, takım sporcularında hile ve yarışma sevmenin kabulünün, bireysel sporculardan çok daha fazla olduğunu göstermektedir (92).

Günpınar, yaptığı çalışmasında, spor branşı değişkeninde sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Birbirinden farklı spor branşı yapan sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumları puan ortalamaları arasında farklılık görülmüştür (65).

Begg ve arkadaşları, uzun süreli bir çalışma yürüttüler. Artan suçluluk ile bireysel sporlarda yüksek katılımın bunun yanında takım sporlarında düşük katılımıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (93).

Yapılan bir çalışmada, ahlaki karar alma tutumu alt boyutlarının tamamında atletizm sporu ile ilgilenen sporcu ortalamalarının güreşçilere nazaran yüksek olduğu belirlenirken, yarışma severliği benimseme alt boyutundaki değişimin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (94).

Akandere ve arkadaşları çalışmasında orta öğretimdeki çocukların ahlaki gelişimini konu almıştır. Ahlaki gelişimin beden eğitimi derslerindeki etkisine bakmıştır. Çanakkale ilindeki ortaöğretimdeki öğrencilerden oluşan araştırmada bulgu olarak yapılan spor branşına göre farklılık bulunmamıştır (80).

Sporcu öğrencilerin yaşlarına göre ait ahlaki karar alma tutumlarına bakılmıştır. Hileyi benimsemek boyutunda sporcu öğrencilerin yaşları ilerledikçe aritmetik ortalamaları giderek azaldığı görülmüştür. Yaş gruplarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Sporcu öğrencilerin yaşlarına göre yarışma severlik boyutu incelendiğinde aritmetik ortalama yaş ilerledikçe azaldığı görülmüş fakat son yaş aralığındaki ortalama ondan bir önceki yaş aralığı ortalamasında yüksek bulunmuştur. Yaş gruplarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. 14 yaş ile 17 yaş grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Adilce kazanmayı korumak boyutunda yaş gruplarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Sporcu öğrencilerin yaşlarına göre genel olarak incelendiğinde aritmetik ortalamaları yaş ilerledikçe azaldığı görülmektedir. Yaş gruplarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Acuner'in yaptığı çalışma da yaşları artan bireylerde ahlak seviyesi de yüksek olur düşüncesiyle yapılmıştır. Fakat 14-18 yaş bandında olan gençlerin bulgular sonucunda ahlaki değerler arasında fark bulunmamıştır (95). Bunun sebeplerinden bazıları çevresel etmenler olabilir. Günümüzde sporcu öğrencilerin bazı iletişim araçlarıyla gördüğü olumlu ya da olumsuz olayları artık basite indirgemiş ve benzeri kararları verirken ahlaki süzgeçten geçirmeden vermesi olabilir.

Altın ve Özseri'nin yaptığı çalışmada ahlaki karar alma tutumları araştırılmış. Ahlaki kararları araştırılan sporcular yatılı olarak eğitim görenlerden seçilmiştir. Hileyi benimseme temasında yaş aralığı 17-19, 16-14 olan sporcuların yaş aralığı 11-13 yaş aralığındaki sporcular ile aralarında anlamlı fark bulunmuştur (94).

Yapılan çalışmada Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyi ile cinsiyet rollerinin incelenmesi isimli çalışma inceledi ve öğrencilerin yaşlarının ahlaki gelişim düzeyleri açısından farklılaşmadığını göstermektedir (96).

Ahlaki özelliklerin gelişiminde yaş önemli bir faktördür. Bir gencin ahlakının anlaşılması, bir çocuğun veya olgun bir insanınki ile aynı olmayacaktır. Erken çocukluktan yetişkinliğe doğru, doğru ya da yanlış olan ve iyi bir insan olmanın ne anlama geldiğini fark eden bir gelişim evresi vardır (97).

Literatüre bakılınca başka çalışmalarda olduğu görülmüştür. Bu çalışmalarda farklı sonuçlarda elde edilmiştir. Sakin ve Kaya gibi çalışmaların sonucunda ahlaki yargının yaş ile etkileşimde olmadığı saptanmıştır.

Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre ait ahlaki karar alma tutumları incelendi. Spor yapma yılı arttıkça Hileyi benimsemek boyutunda aritmetik ortalamalar giderek azaldığı tespit edilmiştir. Spor yapma yılların gruplarında anlamlı bir fark

bulunmuştur. Sonuca göre 1-5 ile 4-5 grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre yarışma severlik boyutu incelendi sonuca göre yaş grupların aralarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuca göre 1-5 ile 4-5 gruplar arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Adilce kazanmayı korumak boyutunda sonuca göre gruplarda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre genel olarak incelendiğinde gruplarda anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuca göre 1-5 ile 4-5 gruplar arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Gümüş ve çalışma arkadaşları tarafından yapılan araştırmada saldırganlık olgusunun çalışma yılına göre değerlendirdiler. Muay Thai ve Güreş branşlarını ele almışlardır. Bu branşlar ile uğraşan sporcular spor yapma yılı fazla olanlara göre daha kısa sürede uğraşanların saldırganlık düzeyleri fazla çıkmıştır (98).

Sporcu öğrencilerin okul türlerine göre ait ahlaki karar alma hileyi benimsemek boyutunda sonuca göre okul türü gruplarında anlamlı bir fark bulunmuştur. sonuca göre anadolu lisesi ve meslek lisesi grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir Sporcu öğrencilerin okul türlerine göre yarışma severlik boyutu incelendiğinde sonuca göre yaş gruplarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Adilce kazanmayı korumak boyutunda sonuca göre okul türü gruplarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuca göre anadolu lisesi ve meslek lisesi grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Sporcu öğrencilerin okul türlerine göre genel olarak incelendiğinde sonucuna göre okul türü gruplarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sonuca göre anadolu lisesi ve meslek lisesi grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi isimli çalışmada lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin ortaya konması amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda görüldüğü üzere, örnekleme oluşturan öğrencilerin ahlâkî olgunluk ölçeği puanlarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (88).

Türkiye’de okul türlerine göre değer yargı düzeyleri karşılaştırıldığında; genel toplam puanlar bakımından okullar arasında farklılık ortaya çıktığı görülmektedir. Farklılaşmanın fen lisesi ve genel lise arasında fen lisesi lehine meydana geldiği görülmüştür. Buna göre fen lisesi öğrencilerinin ahlâkî değer yargılarının genel lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir (99).

5.2. Okul Sporlarındaki Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarını Etkileyen Nedenlerle İlgili Nitel Tartışma

Araştırmada ortaöğretimde öğrenim gören aynı zamanda okul sporlarından bireysel ya da takım halinde müsabakalara katılan ahlaki karar alma tutumları en yüksek 15 ve en düşük 15 toplamda 30 öğrenci ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen ham veriler Nvivo 9.00 paket programına yüklenmiştir. Paket programda öğrencilerin kişisel bilgilerini saklı tutmak için her bir öğrenciye sırayla branş, cinsiyet ve yaş “ (Futbol-E-14),” vb. şeklinde kodlar verilmiştir. Daha sonra verilere içerik analizi ve betimsel analizler yapılmıştır.

Araştırmanın nicel bulguları sonucunda ahlaki karar alma düzeyi yüksek ve düşük çıkan sporcu öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda iki ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar olumlu ahlaki kararlar ve olumsuz ahlaki kararlardır.

Ahlaki karar alma iki temaya ayrılmıştır. Olumsuz ahlaki kararlar teması, çevrenin etkisi, kazanmayı öncelik görme, kişilik yapısı ve maç anında oluşan tepkiler kategorilerinden oluşmuştur. Olumlu ahlaki karar ise, spor ahlakı, dış etkenler ve sporcu karakteri kategorilerinden oluşmuştur. Sporcu öğrencilerin olumlu ahlaki karar alma ve olumsuz ahlaki karar almalarını etkileyen nedenlerin görüşmelere göre içerik analizi yapılmıştır. Bu oluşan kategoriler ise kendine ait kodları bulunmaktadır.

Ahlaki karar alma olumlu ve olumsuz karar alma nedenleri olarak iki temaya ayrıldıktan sonra bu oluşan temalarda birincisi olan olumlu ahlaki karar alma nedenleri teması incelendi. Ortaöğretimde öğrenim gören ve okul sporlarında oynayan öğrenciler ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler bulunmuştur. Bu verilere göre olumlu ahlaki karar alma nedenleri üç kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler şunlardır; spor ahlakı, dış etkenler ve sporcu karakteridir.

Olumlu ahlaki karar alma teması nedenleri sporcu ahlaki kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar Kuralların farkında olma, Empati, Saygı, Sabır, Vicdan olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans vicdan olarak görülürken en düşük frekans ise Sabır olduğu belirlenmiştir.

Sporun bireye ve topluma birçok olumlu etkisi vardır. Toplum ile olumlu bağ kurmak, sabır ve daha güçlü ve canlı olmasını sağlar. Bununla beraber toplum içinde ahlakında olumlu yansımalar da bulunur. Sporla beraber bireyler beraberlik duygusu kazanır. Böylelikle bireyin yalnızlığına da güzel bir çözüm olduğu söylenebilir (100).

Başka bir çalışmada ise spor ile empati arasında iç içe bir bağ olduğunu vurgulamıştır. Aktif spor yapan bireylerde empati olgusunun öne çıktığını vurgulamıştır (101).

Farklı bir yapılan çalışmada hakem önemine vurgu yapmaktadır. Göze çarpan bir öğrenme şekli olduğunu söylemiştir. Oyun kuralları dışında hareket eden kuralları vurgulama, kendine güveni olmayan sporcuları başarı düzeyini arttırma gibi kavramları barındırır. Kurallar öğrenciler tarafından oluşmuş ise açık net ve değiştirilebilir olması önemlidir (102).

Toplumumuzda yaşayan kişilerin kurallara uyabilmesi, saygılı olması, dürüst olması gibi birçok olumlu kavramı barındırması beden eğitimi dersleri ile bağlantılıdır. Bu ders ise milli eğitimde yasa ve yönetmeliğe uygun şekilde bunun gibi kazanımlar amaçlanması sağlamaktadır (103).

Olumlu ahlaki karar alma teması nedenleri dış etkenler kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar Taraftar Etkisi, Ceza Korkusu, Arkadaş Etkisi, Otoriteye İtaat, Şiddet Korkusu, olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans Arkadaş etkisi olarak görülürken en düşük frekans ise Şiddet Korkusu olduğu belirlenmiştir.

Bireylerin sosyal alanda olmasında çevre faktörü önemlidir. Bunlar arasında arkadaş, aile ya da okul gibi birçok etmen içinde olabilir. Bu çevre bireye yardımcı olur (104).

Bireyin değerleri ön plana çıkararak hareket ettiği okul derslerinden öne çıkanlardan birisi beden eğitimi dersidir. Bu dersler değerler içinde işlenirken beden eğitimi öğretmenin etkisinin çok fazla olduğu söylenebilir. Öğretmen öğrencilerine bu değerleri aktarabilmesi için yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Öğretmenler ders işlerken fairplay gibi birçok kavramı çözüme yoluna giderken hem kendisi hem de öğrenciler ile oyunlar yoluyla sonuca ulaşmalıdır (105).

Bireyler ve içinde yaşadığı toplumdaki diğer bireyler ile aynı yerlerde yaşamak ya da bulunmak zorundadır. Bu zorunluluk ihtiyaçtan kaynaklanır. Bir müsabakayı izlemeye giden taraftarlarda aynı şekilde bir araya gelirler. Olayın içine duygular karışınca olaylar farklı yöne gidebilir. Birey yalnız iken yapamayacağı hal ve hareketleri o taraftar topluluğunda kendin de oluşan özgüven ile yapabilir. Farklı olayların içinde kendini bulabilir. Kendisine ya da başkalarına zarar verebilir (106).

Olumlu ahlaki karar alma teması nedenleri sporcu karakteri kategorisi 6 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar tahriklere kapılmama, hatayı kabullenme, rakibin tahrikinden etkilenmeme, öz denetim, soğukkanlı olma ve kötü niyet aramama olarak belirlenmiştir.

Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans özdenetim olarak görülürken en düşük frekans ise Soğukkanlı olma olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bir araştırmada bireylerin mutlu olduğu için spor yaptığı ya da spor yaptığı için mutlu olduğu sonucuna varılmıştır. Hatta spor yaparken çevredeki insanların kendisini mutluymuş gibi görmesini sebebiyle spora devamlılığı söz konusudur (107).

Ahlak bireysel olarak farklılık gösterse de evrensel ahlak denilen bir kavram vardır. Sporun da evrensel ahlak kavramlarından biriside fairplaydir. Oyun oynanabilmesi için zorunlu olan kuralların dışında evrensel bir ahlakın göstergesidir (12).

Ahlaki karar alma olumlu ve olumsuz karar alma nedenleri olarak iki temaya ayrıldıktan sonra bu oluşan temalarda ikincisi olan olumsuz ahlaki karar alma nedenleri teması incelendi. Ortaöğretimde öğrenim gören ve okul sporlarında oynayan öğrenciler ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler bulunmuştur. Bu verilere göre olumsuz ahlaki karar alma nedenleri dört kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler şunlardır; çevrenin etkisi, kazanmayı öncelik görme, maç anında tepkiler ve kişilik yapısıdır.

Olumsuz ahlaki karar alma temasındaki çevrenin etkisi kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar taraftar baskısı, rakip oyuncuların tahriki, tv'den etkilenme, takım arkadaş etkisi ve antrenör etkisi olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans takım arkadaş etkisi olarak görülürken en düşük frekans antrenör etkisi olduğu belirlenmiştir.

Türkkan yaptığı çalışmada şiddet konusunu ele almış ve antrenörlerin sporculara yaptığı şiddetten bahsetmiştir. Bu uygulanan şiddetin gün yüzüne çıkmama sebebi olarak içinde yaşadığımız toplum tarafından normal karşılanması ya da bir disiplin aracı olarak görülmesinden kaynaklandığı olarak düşünüldüğünü belirtmiştir. Bir başka deyimle şiddet olayının antrenörlerde fazla görülme sebebi sosyal durumlarda eğitimecilere dair olayları ispatlar nitelikte olduğunu belirtmiştir (108).

Bazı kitle iletişim araçları ve bunlarda en önemlilerinden birisi olan televizyon bireyi hem olumlu hem de olumsuz olarak etkilediği söylenebilir. Özellikle çocuklarda televizyondan gelebilecek algılara en açık oldukları söylene bilir. Hem duygusal hem de zihinsel olarak iyi yönde etkileyebileceği gibi olumsuz yönde hatta bireyin içinde yaşadığı toplumsal ilişkileri çok fazla düşüreceği belirtilmiştir (109).

Taraftar baskısından etkilenme olayı hem oyuncuları hem hakemleri etkilemektedir. Bazen karar verilirken rakip takımdaki ünlü bir oyuncudan bazen rakip taraftar baskısından etkilenebilirler. Bu etkilenme sonucunda verilen kararlar da yanlışlıklar ortaya çıkabilir (110).

Olumsuz ahlaki karar alma temasındaki kazanmayı öncelik görme kategorisi 4 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar Kazanmak için yalan söyleme, Sözlü tahrik, Sonuca odaklı olma ve kazanmak için hile yapma isteği olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans sözlü tahrik olarak görülürken en düşük frekans kazanmak için hile yapma olduğu belirlenmiştir.

Kuvvassanu'a göre müsabakalarda bazı olumsuz davranışların meydana geldiğini vurgulamaktadır. Aldatma ya da hile yapma isteği gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunların göstergesi olarak ne oluşa olsun kazanma ya da kaybedildiğinde neler olacak şekilde yapılan durumlardan kaynaklandığını söylemiştir (111).

Baysaling'in Amerika'da yaptığı çalışma da doping ile ilgilidir. 563 sporcuyla ele almıştır. Çok ilginç olan sonuç ise başarının tek yolunun bu olduğunu düşünenlerin yüzdesi %94'tür (112).

Olumsuz ahlaki karar alma temasındaki maç anında tepkiler kategorisi 5 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar kontrolü kaybetme, argo kelime, kısasa kısas, şiddet ve kural dışı davranışları mantığa bürüme olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans Kısasa Kısas olarak görülürken en düşük frekans kontrolü kaybetme olduğu belirlenmiştir.

Yapılan başka bir araştırmaya göre argo kelimelerin üzerinde durulmuş. Bu argo kullanılan kelimeler iki branşta öne çıkmaktadır. Bu branşlar güreş ve futboldur. Zaman ilerledikçe artık bu argo kelimeler argoluktan çıkıp normalleşmiştir. Genel olarak dilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanılan kelimelerin genel dile ise yabancı dilden yansması olarak eklenmiştir (113). Sami'nin de söylediği gibi şiddet arapça kökenli bir sözcüktür. Anlamı ise müsaadesizlik ya da katı davranış olarak tanımlanır (114).

Olumsuz ahlaki karar alma temasındaki kişilik yapısı kategorisi 4 kod olarak ayrılmıştır. Bu kodlar sertliği normal görme, şiddete istekli olma, karşılık verme isteği, ve pişmanlık duymama olarak belirlenmiştir. Frekanslara bakıldığında en yüksek frekans sertliği normal görme olarak görülürken en düşük frekans pişmanlık duymama olduğu belirlenmiştir.

Spor müsabakalarında seyirci yani taraftar baskısı önemli bir faktördür. Bu faktör sporcuların ahlaki davranışlarını etkilemektedir. Özellikler taraftarların bir araya gelerek oluşturduğu yüksek ses önemli bir etkidir. O çıkan yüksek ses sporcuları da yüksek oranda etkilemektedir (115).

Spora en uzak kavramlardan birisi de şiddet olmalıdır. Zaten şiddet sporun içinde olması sporun doğasına aykırıdır. Ama sporcular, yöneticiler ya da taraftarlar arasında olduğu kaçınılmayacak bir gerçektir (116).

Yetim şiddeti saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Ama her saldırganlık şiddeti kapsamamaktadır. Şiddet bireyin maruz kaldığı bir duruma tepki olarak görülen sert hareketlerdir. Bireylere ve bireylerin içindeki yaşadığı topluma zararı olan fiili kötü sonuçlara sebebiyet veren hal ve hareketlerdir (117).

Bu bağlamda literatürdeki çalışmalarda olduğu gibi yapılan müsabakalarda ahlaki karar alınırken bireylerin kendi ahlak ve kişilik yapısıyla ilgili ilişkinin var olduğu sonucunu göstermektedir. Bu sonuçlar çalışmayı destekler niteliktedir. Bu sonuçlara göre spor ortamında ki iklimin ya da çevresel faktörlerdeki olumlu ortamlar düzenlenerek sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerinin yani ahlaki olgunluk seviyelerinin arttırılacağı ya da olumlu etkileyebileceği söylenebilir.

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet değişkeninde yarışma severliği benimsemek boyutu sonuçlara göre istatistiki olarak anlamlı bir fark çıkmıştır.

Bireysel ve takım oyunu sporcuların aralarında hileyi benimsemek boyutunda istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu çıkmıştır. Bireysel ve takım oyunu sporcuların aralarında yarışma severliği benimsemek boyutunda istatistiki olarak anlamlı bir fark çıkmıştır. Genel ahlaki karar alma düzeylerinde yarışma severliği benimsemek boyutunda bireysel sporcularda ve takım oyunu sporcularda aralarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sporcu öğrencilerin yaşlarına göre yarışma severlik boyutu incelendiğinde yaş gruplarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sonuca göre 14 yaş ile 17 yaş grupları arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre ait ahlaki karar alma tutumları hileyi benimsemek boyutunda bakıldığında 1 yıl ve 5 ve üstü spor yapan ile 4 yıl ve 5 ve üstü yıl spor yapan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre yarışma severlik boyutu incelendiğinde 1 yıl ve 5 ve üstü spor yapan ile 4 yıl ve 5 ve üstü yıl spor yapan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre genel olarak incelendiğinde sonucuna göre 1 yıl ve 5 ve üstü spor yapan ile 4 yıl ve 5 ve üstü yıl spor yapan gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sporcu öğrencilerin okul türlerine göre ait ahlaki karar alma tutumları hileyi benimsemek boyutunda, adilce kazanmayı korumak boyutunda genel ahlaki karar alma incelendiğinde okul türü olarak anadolu lisesi ve meslek lisesi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Sonuç olarak ortaöğretimde okuyan ve okul sporlarında lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerinin belirlenmesi ve bu kararları etkileyen faktörler belirlenmiştir. Sporcu görüşmelerinden olumlu ahlaki karar almayı etkileyen faktörler; Spor Ahlakı kategorisinde kuralların farkında olma, empati, saygı, sabır ve vicdan olarak belirlenmiştir. Dış etkenler kategorisinde taraftar etkisi, ceza korkusu, arkadaş etkisi, otoriteye itaat ve şiddet korkusu olarak belirlenmiştir. Sporcu Karakteri ise tahriklere kapılmama, öz denetim, soğukkanlı olma, kötü niyet aramama ve hislerini belli etmeme olarak belirlenmiştir.

Sporcu görüşmelerinden olumsuz ahlaki karar almayı etkileyen faktörler ise; çevrenin etkisi kategorisinde taraftar baskısı, rakip oyuncuların tahriki, tv'den etkilenme, arkadaş etkisi ve antrenör etkisi olarak belirlenmiştir. kazanmayı öncelik görme kategorisinde, kazanmak için hile isteği, kazanmak için yalan söyleme, sözlü tahrik ve sonuca odaklı olma olarak belirlenmiştir. Maç anında oluşan tepkiler kategorisinde, kontrolü kaybetme, bilinçli olarak rakibe baskı argo kelime, kısasa kısas ve kural dışı davranışları mantığa bürüme olarak belirlenmiştir. Son olarak ise Kişilik yapısı kategorisinde, sertliği normal görme, şiddete istekli olma, karşılık verme isteği ve pişmanlık duymama olarak belirlenmiştir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler

Araştırma sonunda ortaöğretimde okuyan ve okul sporlarında lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin ahlaki karar alma düzeylerinin belirlenmesi ve bu kararları etkileyen faktörlerin okulların sosyal ve ekonomik olarak öğrenim gören öğrencileri etkilediği düşünülebilir. Bu boyutunda tartışılması gereken bir konudur. Ayrıca öğrencilerden elde edilen verilere göre okullarda işlenen beden eğitimi ve spor derslerinin işlerken bir takım kolaylıklar sunulabileceği gibi tam aksine bir takım sorunlar yaşanabileceğini gösterebilir.

Okullar arası müsabakalardan daha çok verim alınabilmesi için okul içinde yapılan turnuvalarda olumlu ahlaki davranış sergileyen öğrenciler ödüllendirilebilir. Okullarda beden eğitimi öğretmenleri tarafından spor ahlakı olarak ders müfredatı içinde öğrencilere bilgiler aktarılabilir.

6.2.2. Diğer Araştırmacılar İçin Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki önermelerde bulunulabilir.

- Bu tez sadece Malatya ili örneği olarak ele alınmıştır daha fazla ilde çalışma yapılarak genel bilgilere ulaşılabilir.
- Benzer okul statüsündeki okulların sayısı, çeşidi ve öğrenci sayısı artırılarak daha fazla veriye ulaşarak çalışma yapılabilir.
- Bu çalışmada sadece bireysel ve takım sporlarında görev alan sporcular olarak incelenmiştir. Branşları tek tek inceleyerek daha fazla veriye ulaşılabilir.

- Sadece öğrenciler ile değil çevresiyle (öğretmen, antrenör gibi) yapılacak olan çalışmalar ile daha fazla veriye ulaşılabilir.
- Hem amatör hem de profesyonel sporcular için ayrı ayrı uygulayarak daha fazla veriye ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

1. Aydın, A. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.
2. Mehmedoglu, A. U., & Kim, H. C. Conversion motifs: a study of present-day South Korean converts to Islam. *JASS* 2003; 15(2):123.
3. Aydın, Mehmet S. *Tanrı-Ahlâk İlişkisi*, TDV Yayınları. 1991.
4. Güngör, A. *Ahlaki (Törel) Gelişim*. Ulusoy, A. Gelişim ve Öğrenme, 2003.
5. Kesgin, S. *Cumhuriyet dönemi örgün eğitim kurumlarında ahlak eğitimi*. AÜİFD 2011; 52(1): 209-38.
6. Flannery, Daniel J. *Violence and mental health in everyday life: Prevention And intervention strategies for children and adolescents*. Rowman Altamira, 2005.
7. Köhler, R. *Strategisches Marketing: Auf die Entwicklung eines umfassenden Informations-, Planungs-und Organisationssystems kommt es an*. *Marketing: ZFP* 1985; 7(3): 213-16.
8. Rue, L.; Byars, L. L. *Decision Making skills. Management skills and application* Mc Graw Hill, Chicago. Sağır, C. "Karar verme sürecini etkileyen faktörler ve karar verme sürecinde etğin önemi: uygulamalı bir araştırma", Y. lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2003.
9. Kaşık, D. Z. *Ergenlerde karar verme stilleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
10. Gumus, C. et al. *Structural and optical properties of zinc oxide thin films prepared by spray pyrolysis method*. *JOAM* 2006; 8(1): 299.
11. Akgül, S. et al. *İlköğretim Öğrencilerinin Okul İçi Ve Okullar Arası Sportif Etkinliklere Katılma Nedenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Araştırılması*. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012; 32.
12. Öngel, H. B. *Sporda etik değerler açısından doping*. *Gazi University Physical Training and Sport Sciences Journal* 1997; 2(2): 73.
13. Bull, S. J. *Sport Psychology: A self-help guide*. Crowood Press, 1991.

14. Hürriyet gazetesi, 2006 <http://www.hurriyet.com.tr/zidanein-neden-kafa-attigi-simdi-anlasildi-5033673> 20 kasım 2018.
15. BBC,Haber,2011https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111221_suarez_racism 20 kasım 2018.
16. Hürriyet gazetesi, 2008. <http://www.hurriyet.com.tr/sureyya-ayhana-omur-boyumen-cezasi-8101926> 20 kasım 2018.
17. <http://www.gazetemsi.com/antik-donemde-olimpiyatlar-14085> 20 kasım 2018
18. Cesur, S. " *Çocuk ve Ergenlerde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi*". Çocuk, Ergen Anne ve Baba. Edt. Gül Şendil. Çantay Kitabevi, İstanbul 2003.
19. Gündüz, M. *Ahlak sosyolojisi*. Anı Yayıncılık, 2010.
20. Hançerlioğlu, O. *Toplumbilim sözlüğü*. Remzi Kitabevi, 1986.
21. Özeri, Zeynep N. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 1. Basım. DEM Yayınevi, İstanbul: Mart 2004.
22. Mıskeveyh, İ. *Ahlaki Olgunlaştırma*, çev. Abdulkadir Şener-İsmet Kayaoğlu-Cihad Tunç, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1983.
23. Çitemel, N. Lisansüstü öğrencilerin ahlaki yargı yetenekleri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi, 2010.
24. Şengün, M. Lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi. 2008.
25. Onat, O. Genç Yetişkinlerin Ahlaki Kimliklerinin İncelenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. Yayınlanmış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, 2011.
26. Tezcan, M. Eğitim sosyolojisi. [yy](Feryal Mat.), 1996.
27. Wagner, William G. Optimal development in adolescence: What is it and how can it be encouraged?. *The Counseling Psychologist* 1996; 24(3): 360-99.
28. Çileli, M. 14-18 yaşları arasındaki öğrencilerde ahlaki yargının zihinsel gelişim psikolojisi yaklaşımı ile değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi, 1981.

29. Aydın, M.Z. *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
30. Kabaday, A; Aladağ, K. Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2010; 7(1): 878-98.
31. Tichy, Michelle, et al. The impact of constructive controversy on moral development. *Journal of Applied Social Psychology* 2010; 40(4): 765-87.
32. Başer, E. *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. Ankara: Sporsal Kuram Dizisi, Bağırhan Yayinevi, 1998.
33. Güngör E. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul 2008; 12.
34. Yüksel, G. İlköğretim öğretmenlerinin karakter eğitimi yetkinlik inançları ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki., Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2012.
35. Hesapçıoğlu, M. *İlke Öğretim. Yöntemleri: Eğitim Programları ve öğretim*, Beta Basım Yayım Dağıtım A Ş. 4. Baskı, İstanbul, 1994.
36. Hançerlioğlu, O. Ansiklopedisi, Felsefe. *Kavramlar ve akımlar*. Cilt I (AD), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
37. Çüçen, A. *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa, 2005.
38. Yönden, H. Ahlaki ilke ve ahlaki değer problemi üzerine. 2015. PhD Thesis. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
39. Topçu, N. *İsyah Ahlakı*, İstanbul 2013. s.102.
40. Akarsu, B. Felsefe terimleri sözlüğü (12. basım). İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998.
41. Çüçen, A. *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa, 2005.
42. Edelstein, W.; Nunner-Winkler, G.; Noam, G. *Moral und Person*. 1993.
43. Çağdaş, A; Arı, R.; Zarıfe, S. *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel, 2002.
44. Anderson, E.; Aydın, S. *Dewey'in ahlak felsefesi*. Hikmet Yurdu 2011; 4(7): 223-58.
45. Çiftçi, N. *Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi*. 2003.

46. Özdemir, M.Ç. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, 1.Basım. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, Eylül 2003.
47. Gander, M. J.; Gardiner, H. W. *Çocuk Ve Ergen Gelişimi*, Çev: Onur, B., Ankara. Imge Yay, 1998.
48. Erden, M.; Akman, Y. *Educational Psychology (Developmentlearning-teaching)*. 1997.
49. Çiftçi, Nermin. *Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi*. 2003.
50. Yığıttır, S.; Öcal, A. High school history teachers' views on value and value of education. *KMU IJSR* 2011; 13(20): 117-24.
51. Kırımoğlu, H. İlköğretim II. kademe öğrencilerinin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemede, okul yöneticisi, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerin bilgi, görüş ve önerileri (Ankara il örneği). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
52. Sayıl, M.; Güre, A.; Uçanok, Z. Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi* 2002; 17 (50): 47-58.
53. Basaran, Ibrahim E. *Eğitim psikolojisi: modern eğitimin: psikolojik temelleri*. Genel Dağıtım, 1978.
54. Flannery, D. *Violence and mental health in everyday life*. Oxford: Altamira Press. Furlong, M., & Morrison, G.(2000). The school in school violence: definitions and facts. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 2006; 8(3): 71-81.
55. Erkal M. *Sosyolojik Açıdan Spor*, Kutsun Matbaa ve Reklamcılık, İstanbul, 1992.
56. İnal, A. N. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimine Giriş*. Konya: Deren Ofset ve Matbaacılık, 2000.
57. Yapan, H. T. *Spor ahlakı*. Gaziantep: Merkez Ofset, 2007.
58. Tel, M. Türk Toplum Yaşantısında Fair Play. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2.Special Issue 2015; 1(1): 694-704.
59. Erdemli, Atilla. *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*.(2. Basım). E yayınları 2006, 29.
60. Yamaner, F. *Beden eğitimi ve spor'da temel ilkeler*. Ekin Kitabevi, 2001.

61. Yavuzer, H. *Çocuğun Ahlak ve Kişilik Gelişiminde Sporun Rolü*, Türk- Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meva Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1991.
62. Yapan, H. T. *Spor ahlakı*. Gaziantep: Merkez Ofset, 2007.
63. Telkenaroğlu, M. Rahmi. *İslam Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak "Spor Faaliyetleri"*. Atatürk Üniversitesi İlahiyât Tetkikleri Dergisi, 2011, 36.
64. Köhler, R. *Moralerziehung im Sportunterricht*. Verlag Harri Deutsch, Thun Frankfurt am Main, 1985.
65. Gürpınar, Bahri. Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Bir Türk örneğinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim* 2014; 39:176.
66. Yapan, TH. *Spor Ahlakı-Beden Eğitimi Dersinde Ahlakı Eğitim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1992.
67. Budak, S. *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara, 2000.
68. Ersever, H. Ö. *Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
69. Eldeklioğlu, J. *Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki*. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2016; 2:11.
70. Mann, L., Hormonl, R., Power, C. *Adolescent decision making: the development of competence*. *Journal of Adolescence* 1989;12: 265 -78.
71. Aydın, M. S. *Tanrı-Ahlâk İlişkisi*, TDV Yayınları. 1991.
72. Kuzgun, Y. *Karar stratejileri ölçeği: Geliştirilmesi ve standardizasyonu*. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Ankara: Türk Psikologlar Derneği. 1992, 161-70.

73. Deniz, E. Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Yöntemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, *Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2004; 4 (15): 25-35.
74. Gielen, U. “Kohlberg’s Moral Development Theory”, The Kohlberg Legacy for The Helping Professions, Lisa Kuhmerker; Uwe Gielen and Richard L. Hayes (Eds.), Birmingham, Alabama: Doxa Books, 1994.
75. Temel, Z. F. Yetiştirme yurdunda ve ailesinin yanında Kalan 14-18 Yaş grubundaki gençlerin cinsiyet rolü kimlikleri ile moral gelişimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Ankara, 1991.
76. Özeri, Z. N. okulöncesi dönemde ahlak gelişimi ve eğitimi (annenin çocuk yetiştirme tutumlarının beş yaş çocuğunun adalet gelişimine etkisinin araştırılması). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1994.
77. Graff, C. E. The Effectiveness of Character Education Programs in Middle and High Schools. Master, State University of New York, USA, 2012.
78. Gümüş, E. Kohlberg’in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi, 2015.
79. Kaya, M. Bazı kişisel değişkenlere göre üniversite öğrencilerinin ahlaki yargıları. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993.
80. Akandere, M.; Baştuğ, G.; Güler, E. D. Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi, 2009.
81. Creswell, J. W., Klassen, A. C., Plano Clark, V. L., & Smith, K. C. (2014). Best practices for mixed methods research in the health sciences. National Institutes of Health; 2011. *Google Scholar*, 1-37.
82. Malatya Gençlik ve Spor hizmetleri Müdürlüğü, 2017 http://malatya.gsb.gov.tr/okul_sporlari.
83. Patton, M. Q.. Two decades of developments in qualitative inquiry: A personal, experiential perspective. *Qualitative social work* 2002; 1(3): 261-283.
84. Yıldırım, A.; Şimşek, H. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemi* (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.

85. George, D., & Mallery, P. SPSS for Windows step by step. A simple study guide and reference (10. Baskı) 2010.
86. Miles, M. B., et al. Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. sage, 1994.
87. Leming, J. S. Intrapersonal variations in stage of moral reasoning among adolescents as a function of situational context. NCBI 1978; 7(4): 405-16.
88. Çelebi, Ç. D., Sezgin, O. Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlâkî Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi1. İstanbul: *Kalem Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2015; 5 (2): 85.
89. Silberman, M. A.; Snarey, J. "Gender Differences in Moral Development During Early Adolescence: The Contribution of Sex-related Variations in Maturation." *Current Psychology*, Vol. 1993; 12(2): 163-71.
90. Mouratidou, K., Goutza, S., & Chatzopoulos, D. Physical education and moral development: An intervention programme to promote moral reasoning through physical education in high school students. *European Physical Education Review* 2007; 13(1): 41-56.
91. Güler, E. D. Orta öğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006.
92. Lee, Martin J.; Whitehead, Jean; Ntoumanis, Nikos. Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). ISSN 2007; 8(3): 369-92.
93. Begg, D. J., et al. Sport and delinquency: an examination of the deterrence hypothesis in a longitudinal study. *BJSM* 1996; 30(4): 335-41.
94. Altın, M.; Özsarı, A. Sporcu eğitim merkezlerinde yatılı olarak eğitim gören sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *UKSAD* 2017; 3(1): 133-45.
95. Acuner, Y. 14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlâki Yargı Gelişimi ve Ahlâk Eğitimi (YDT), Ondokuz Mayıs Üniv. SBE, Samsun, 2004, 150.
96. Gümüş, E. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi, 2015.
97. Clouse, B. Ergenlerde ahlâk gelişimi ve cinsellik. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2000; 9(1).

98. Gümüş, H., et al. Bireyse temas gerektiren mücadele sporlarından muay-thai ve güreş sporcularının saldırganlık davranışlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *MSSE* 2014; 12(4): 1-13.
99. Keskın, Y. Ortaöğretim Öğrencilerinin Ahlâki Yargı Yeterlilikleri: Türkiye-Samsun Ve İngiltere Lancashire Karşılaştırılması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2013; 32(1).
100. Karahüseyinoğlu, M. F., Ramazanoğlu, F., Nacar, E., Savucu, Y., Ramazanoğlu, O., & Altungül, O. Türkiye'nin spordaki konumunun bazı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılması. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları* 2005; 3(3): 75-82.
101. Kallıpuska, M. The Relation of Empathy and Self-Esteem With Active Sporting. 1987.
102. Kaehler, R. Erziehung zur Fairness im Sportunterricht. Teil III: Der Schiedsrichter– das praktische Beispiel Fairness konkret zu vermitteln. *Sportunterricht* 1991; 10(4): 153-60.
103. Aracı H. *Lise Beden Eğitimi Ders Programları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 2001.
104. Şahan, H. Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
105. Yıldırım, İ. Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2005; 5(1): 3-16.
106. Çepe, K. Futbol Müsabakalarında Seyircilerin Saldırganlıkları ve Şiddet Sebepleri Üzerine Bazı Araştırmalar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, 1992.
107. Erdem, M. Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Amerikan Futbolu Sporcularında Sporda Güdülenme Ölçeği'nin Geliştirilmesi, 2008.
108. Türkkan, B.; Sarıboğa, B.; Sarıboğa, N. Synthesis, characterization and antimicrobial activity of 3,5-di-tert-butylsalicylaldehyde-S- methylthiosemicarbazones and their Ni (II) complexes. *Transition Metal Chemistry* 2011; 36(6): 679.

109. Büyükbaykal, G. Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal, 2007, 28.
110. Uzunoğlu, Ö. U. Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
111. Kavussanu, M.; SEAL, Alistair R.; Phillips, D. R. Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. JASP 2006; 18(4): 326-44.
112. Baysaling, Ö. *Sporda Her Yönüyle Doping*. Umut Matbaacılık. İstanbul. Pres Basım ve Yayın, 2000, 15.
113. Kalafat, Ş. Alan Dili Söz Varlığının Genel Dildeki İlişkileri Üzerine: Spor Terimleri Örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2014; 15(27): 317-29.
114. Samı, S. M., et al. Prediction of the transient response of heat pumps. ASHRAE Trans.:(United States), 1987, 93.
115. Akgün, N. *Egzersiz Fizyolojisi*. II. 1993.
116. Mil H İ., Şanlı S. Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 2015; 14(6): 55.
117. Yetim, F. Bringing discourse ethics to value sensitive design: pathways toward a deliberative future. *AIS Transactions on Human-Computer Interaction* 2011; 3(2): 133-55.
118. Çıngı, H. Örneklem Kuramı, H.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, Beytepe. 1994.
119. Özsoy S, Özsoy G. Effect Size Reporting in Educational Research. *Elementary Education Online*. 2013, 12(2): 334-46.
120. Işık İ. Yokluk Hipotezi Anlamlılık Testi ve Etki Büyüklüğü Tartışmalarının Psikoloji Araştırmalarına Yansımaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni* 2014, 5: 55-80.

EKLER

EK 1. ÖZGEÇMİŞ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ
KURULU

ÖZGEÇMİŞ FORMU

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Adı soyadı: Taylan AKBUĞA
Doğum tarihi ve yeri: 1987 TARSUS
Görev yeri: SÜMER ORTAOKULU/MALATYA
İletişim bilgileri (e-posta / telefon): taylanca_1388@hotmail.com 05372411706

B. EĞİTİM BİLGİLERİ

Mezun olduğu üniversite / fakülte: İnönü Üniversitesi BESYO, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
Mezuniyet tarihi (yıl olarak): 2013
Varsa, akademik unvan (lar): Beden Eğitimi Öğretmeni

C. İŞ TECRÜBESİNE AİT BİLGİLER

Bugüne kadar çalıştığı kurumlar: Toklu Orta Okulu
Sümer Ortaokulu

D. ÖZGEÇMİŞ SAHİBİNİN İMZASI

El yazısıyla adı soyadı:

Tarih (...../...../.....)

İmza:

EK 2. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği

Aşağıdaki listede gençlerin sporu nasıl yaptıklarıyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki her ifade için yaptığınız sporla ilgili olarak sizi en iyi anlatan numarayı DAİRE İÇİNE alınız. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Numaralar şu anlama gelmektedir:

Kod İsim:

Okul:

Sınıfı:

Cinsiyet:

Branşı:

Yaş:

Kaç yıldır yaptığınız spor ile uğraşıyorsunuz:

Okul sporlarında kaç yıldır lisansınız var:

Aşağıdaki soruları lisanslı olarak yaptığınız spor branşınız ile ilgili olarak cevaplayınız.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım	1	2	3	4	5
2	Bazen rakibin düzenini bozmak için zaman harcarım	1	2	3	4	5
3	Bazen kaybetmek önemli değildir çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız	1	2	3	4	5
4	Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir	1	2	3	4	5
5	Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yapabilirim	1	2	3	4	5
6	Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım	1	2	3	4	5
7	Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır	1	2	3	4	5
8	Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir	1	2	3	4	5
9	Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir	1	2	3	4	5

EK 3. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

...../...../20....

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUYUNUZ

Sizi Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ ve Yüksek lisans Öğrencisi Taylan AKBUĞA tarafından yürütülen “Ortaöğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması” başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. 18 yaşının altındaki Katılımcı/Gönüllülerin, Velayet veya Vesayetindeki yasal temsilcilerine gerekli açıklamalar yapılarak bilgilendirildi, çalışma için gerekli İzin/Onam alındı. **Çalışmaya katılmamız, soruları yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam/onay verdiğiniz anlamına gelmektedir.** Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen **Araştırma amacı** ile kullanılacaktır. **İsminizi yazmayabilirsiniz/Kimlik bilgilerinizi açıklamak zorunda değilsiniz. İsminizi veya kimlik bilgilerinizi belirttiğiniz takdirde; Araştırma yayınlansa bile isminiz ve kimlik bilgileriniz kesinlikle gizli kalacak ve 3. bir şahıssa verilmeyecektir.**

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi derslerinde beden eğitimi öğretmenlerinin sıkça kullandıkları gözlem formlarının güvenilirlik ve geçerlilik süreçlerini araştırmaktır.
- Araştırmanın İçeriği: Yüksek Lisans Tezi
- Araştırmanın Nedeni: Bilimsel araştırma X Tez çalışması
- Araştırmanın Öngörülen Süresi: 7 ay (+/-)
- Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: Muhtelif (+/-)
- Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Malatya Yeşilyurt Ve Battalgazi İlçelerindeki M.E.B'e Bağlı Ortaöğretim Kurumları

2. Çalışmaya Katılım Onayı (Katılımcı/Gönüllü):

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı (Reşit olanlar) için:

Adı-Soyadı:

İmzası:

Velayet ve vesayet altında bulunanlar için veli ve vasisinin:

Adı-Soyadı:

İmzası:

1.Araştırmacının Adı-Soyadı, Unvanı: Doç.Dr.Mehmet GÜLLÜ

İmzası:

2.Araştırmacının Adı-Soyadı, Unvanı: Bed.Eğt. Öğrt. Mehmet Taylan AKBUĞA

İmzası:

***Not:** Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.*

Not:

Eğer veriler okullarda, kurumlarda vb. ortamlarda aynı anda birden fazla kişiden grup uygulaması şeklinde toplanacaksa, yine tercihen tüm katılımcıların Bilgilendirilmiş Onam Formlarını bireysel olarak imzalamaları istenir. Ancak katılımcı sayısının fazlalığı ve bununla birlikte zamanın kısıtlılığı gibi durumlar söz konusu olduğunda araştırmacı tüm gruba Bilgilendirilmiş Onam Formundaki bilgileri tek seferde sözlü olarak okumayı ve bir imza listesi dolaştırarak katılımcıların araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bu listeye toplu olarak imza atmaları tercih edebilir.

EK 4. Ahlaki Karar Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

Ahlaki Karar Alma Mülakat Formu

Cinsiyet:

Görüşme Yeri:

Okul :

Görüşme Saati:

Spor Branşı:

Görüşme Süresi:

Kaç Yıldır Spor Yapıyor?.....

Amatör Geçmişi var mı?.....

Yaşı:.....

SORULAR

- 1- Kaç yıldır spor ile uğraşıyorsun?
- 2- Herhangi bir spor kulübünde lisansınız var mı? Varise kaç yıldır?
- 3- Spor yapmaya ilk nasıl başladınız?
- 4- Spor yapmaya başlarken seni en çok etkileyen kimdi?
- 5- Ailenizde başka spor yapan var mı? Kimler hangi branş ile uğramış?
- 6- Ailenizde uğraştığınız spor ile nasıl bir destek aldınız?
- 7- Müsabakada heyecanını nasıl bastırırsın?
- 8- Agresif davranmana neden olan durumlar nelerdir ?
- 9- Hakemler ya da rakip oyuncularla hangi konularda tartışırın?
- 10- Hakem aleyhinde karar verse hakkını arar mısın? (hatalı olsan da, itirazın dozajı ne olmalı, senin başından bir olay geçti mi, yaptığın davranış sonrası kendini eleştirdin mi, başkası yanlış davranışı eleştirdin mi, yanlış davranışı destekleyen birileri oldu mu?)
- 11- Müsabakadan önce ya da müsabaka anında rakibin moralini bozmak için rahatsız eder misin?
- 12- Hakemlerin görmediği zamanlarda rakibi rahatsız etmekte (fiziksel yada sözlü) zarar var mı?
- 13- Çok önemli maçlarda rakibi tahrik etmeye çalışmak normal mi?
 - Evetse: nasıl yapılır?
 - Hayırsa: ne zararı var ki?
- 14- Uzun süren antrenmanlardan sonra final maçında kaybetmemek için hile yapılabilir mi?
- 15- Müsabakayı hak etmesek bile kazanmak önemli midir?
- 16- Rakip hile yaptığını fark edersen sende hile yapma isteği oluşur mu?
- 17- Kaybetmemek için kural dışı davranışlarda bulunur musun?

18- Spor yaptığınız kulüpte ya da okul takımında hile yapmak yada yapmamak ile ilgili konuşulur mu?

19- Hakemi yanıltmaya yönelik hareketler yapar mısınız? (tv de profesyonel sporcular yapıyor örnek ver)

20- Rakip oyuncu bilerek sert veya sakatlayıcı bir harekette bulunursa bu durumda ne yaparsınız

21- Oyunda hile yapıp yapmamaya antrenör öğretmen yada arkadaşlarının etkisi olur mu?

EK 5. Ölçek Kullanma İzni

Yeni | Yanıt | Sil | Arşiv | Gerekli | Sipariş | Tap | Kategoriler | Genişlet

YNT: ÖLÇEK KULLANMA İZİN DİLEKÇESİ

 Bahri Gürpınar <bahrigurpinar@akdeniz.edu.tr>
13.11.2017 (Cum), 14:08
Siz'e

Sevgili taylan merhaba,
Ölçeği kullanabilirsin. Çalışman bittince haber verişsen okumak isterim. Referans olarak aşağıdaki şekilde ekliyorum.
Kolay gelsin iyi çalışmalar.

Gürpınar, B. (2014). Ahtapot Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Bir Tutarlı Ölçeklendirmede Geçerlik ve Güvenlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176).

Doç. Dr. Bahri GÜRPINAR
bahrigurpinar@akdeniz.edu.tr

Akdeniz Üniversitesi Akdeniz University
Spor Bilimleri Fakültesi Faculty of Sport Sciences
Öğretim Üyesi Teaching Fellow
Tel: 90 242 320 68 43

Kimden: taylan akbuğa [taylanca_1386@hotmail.com]
Gönderildi: 02 Kasım 2017 Perşembe 15:47
Konu: Bahri Gürpınar
Konu: ÖLÇEK KULLANMA İZİN DİLEKÇESİ

EK 6. Araştırma İzin Belgeleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 15/12/2017-E.30648

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.21189048
Konu : Anket Uygulaması
(Taylan AKBUĞA)

11.12.2017

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a) 24/11/2017 tarih ve 50235129-100 E.28942 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 09.12.2017 tarih ve 21149664 sayılı onayı

Üniversiteniz Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Taylan AKBUĞA'nın, Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ yönetiminde yürütmekte olduğu "Orta Öğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması" konulu anket çalışmasına ait ilgi (a) yazınıza istinaden alınan ilgi (b) onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve anket sonucunun müdürlüğünüze bildirilmesini arz ederim.

Ali TATLI
İl Millî Eğitim Müdürü

Eki : 1- İlgi (b) onay

Adres: Şhi.Hamit Fendoğlu Cad. 44300 Merkez/MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ortaogretim44@meb.gov.tr

Bilgi için: Ortaöğretim Şubesi / 205
Tel: 0 (422) 323 25 05
Faks: 0 (422) 323 96 05

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden: CC3C-1b74-3b3a-a813-20a5 kodu ile teyit edilebilir.

EK 7. Etik Kurul Onayı

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU (Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu)			
Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı	
09.11.2017	17	2017/17-1	
<p>Karar No: 2017/17-1: Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu 09.11.2017 tarihinde Rektörlük Senato odasında toplandı. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ'nün sorumlu araştırmacı olduğu; Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Malatya Sümer Ortaokulunda Öğretmen Taylan AKBUĞA'nın "Ortaöğretimde Okul Takımlarında Oynayan Öğrencilerin Ahlaki Karar Alma Tutumlarının Araştırılması" başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin raportör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde, çalışmanın <u>etik açıdan uygun olduğuna</u>; oy birliği ile karar verilmiştir.</p>			
Prof. Dr. Mustafa KUTLU Etik Kurul Başkanı			
Prof. Dr. Hüseyin Suphi ERDEM Etik Kurul Başkan Yardımcısı	KATILDI	Prof. Dr. Nesrin SİS Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Etik Kurul Üyesi	KATILMADI
Prof. Dr. Mehmet GÜNGÖR Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Lütfiye ÖZDEMİR Etik Kurul Üyesi	KATILDI